

Euskal Herriko Ahotsak
ahotsak.com

Jesusa Akarregi Aboitiz Malageña

*Lekeitio
Bizkaia (1920)*

Aurkibidea

Biografia

1920ko urtarrilaren 11n jaio zen Almeriako Adra herrian, baina sei hilabete zituela Lekeitiora bueltatu zen familia. Hamaika neba-arrebatatik hirugarrena izan zen, hirugarren alaba, osteko guztiak mutilak izan baitziren. Gerra Zibila hasi zenean hamasei urte zituen, baina ordurako Frantziara ebakuatuta egon ziren bere ama eta beste senitarteko batzuekin. II. mundu gerra hastekoa zela Lekeitiora bueltatu ziren atzera ere. 17 urte gaz, gerra sasoian, Donostiako Alde Zaharrera joan zen neskame lanetan, bere lehengusina batez, Lasa-Inda familiarengana. 20 urte gaz Lekeitiora bueltatu zen. Lan ezberdinetan aritutakoa da, armadore familiakoa denez lan guztiak itsas munduarekin lotutakoak izan ditu: kabanen, dei egiten, arrainen deskargan... Lau seme-alaben ama da.

Zintak

LEK-002

- **Proiektua:** Lea-Artibaiko ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Goiria Mendiola, Nerea - Murelaga, Esther
- **Data:** 2009-10-28
- **Iraupena:** 189 min
- **Euskarria:** Bideo digitala
- **Kodifikatzailea:** Goiria Mendiola, Nerea
- **Transkribatzailea(k):** Imaz Atxabal, Alan - Kobeaga Sesma, Ibon - Koskorrotza Madarieta, Ane - Ladron de Guevara Markuerkiaga, Almudena - Laka Sesma, Maria - Petralanda Prados, Oihane - Torrealdea Gabiola, Gotzon - Goiria Mendiola, Nerea - Gisasola, Karmen

Pasarteak

1. Eskolan ez zuen askorik ikasi

- **Erref:** LEK-002/002
- **Iraupena:** 0:01:59. **Hasi:** 00:08:20. **Bukatu:** 00:10:19
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Mojak

Laburpena:

<p>Eskolako moja baserritarra zen, moja hark eskola askorik ez zekiela dio. Euskaraz hitz egiten zien Sor Josefak. Idazten-eta etxean ikasi zuen.</p>

Transkripzioa

- Zenbat denbora ein zendun eskolan?
- Eskolan? Ezebez, haidxe han [...] iñori be ez eutsen emoten eskolarik, berak be ez zekidxan kontixu harek monjik, baserritar haundi bat zan-ta.
- Bertoku zan? Euskalduna?
- Euskalduna zan ha, eta haxe geuaz, harek ez zekixan neure antzian eskolarik. Sekula a,e,i,o,u-rik ez gaittun erakutsi.
- Baina euskeraz eitten eutsuen?
- Bai, euskeraz zan, berba bai.
- Ta nungu zan?
- Ez dakitx nik nungu zan, Sor Josefa Jaingoikuk daki ha nungu zan.
- Zenbat urte euki zenduzan?
- Nik zemat urte orduan ? bost urteaz sartu gaittuzen ta seigarrenerako kanpun neuan, asike...
- Zeozer ikasiko zendue, ezta?
- Gero etxien-ta. Nebari ikusitta nik be ein hori ta. B edo V-az bazan be B imiñi ta halantxerik eitten neban eskribidu. Pedro Juaneri eitten neutsan.
- Ordun etxin ikasi zendun zuk?
- Bai, neuk nebias, Donostira handik etorritta ganera.
- Ordun gero ikasi dozu, nagusiagoa ixan zarenin?
- Bai, ikasi neban neure moduz B, V-az tokaten bazan B-az ein, eta B-az tokaten bazan V-az be bai bardin. [...] Entendidu eitten eusten.

2. Lekeitio: Talatik Portaleraino

- **Erref:** LEK-002/004
- **Iraupena:** 0:02:05. **Hasi:** 00:11:31. **Bukatu:** 00:13:36
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Herri-antolaketa » Aldaketak eta arazoak
- Herria, azpiegitura » Herri-antolaketa » Kaleak, plazak

Laburpena:

<p>Bera umea zenean, Lekeitio Portalean amaitzen zela dio, Talatik Portalera. Kaleen izenak aipatzen ditu.</p>

Transkripzioa

- Ta ordun zelaku zan Lekitxo zu gaztia zñanian, Jesusa?
- Lekitxo. Laun bat. Lekitxon Talatik Portaleraiño haraxe, Portalin amaittuten zan Lekitxo.
- Erraina: Alde zaharra eta kale zaharrak-eta.
- Kale zaharrak danak ekiezan harek kantoiak, bat hau, guria.
- Erraina: Txitxarro kalia?
- Ez, ez. Kolmenares guria. Kolmenares, baiña Komenaresera orduko ha Mataderidxara juten dana da, zelaku da? Ahaztu jat, lehen dan-danak nekidxazan, gero Atxabal, gero Bergara kalia, gero Intxaurrondo, gero

Intxaurrondon atzetik Apalloa, Apalloen atzetik geure Gotzon eta bixi dixenak,

- Erraina: Apalloa da Gotzonena eta...

-Bai baiña Apalloa baiño ariño Txapartegiheku dao, hori Resurrezion.

-Ez hori gero dau, don Señor Azpiri

-Don Señor Azpiri, don Señor Azpiri, danak nekidxazan, baiña on antenatik junda doz.

-Ta lehen zer euazan, horretxek alde zaharreko kalik ta gero kamiñotik doiana?

-Ta gero, bere ganetik hori hori esaten eutsaun, geure tia ta bixi zirian, kamiñora kamiñora, Trinitade kalia, Trinitade kalia esaten eutsaun, baiña ixena be bai eukan harek. Ta hantxe bixi zan aitxitxa zuona, hantxe bixi zan, horreaz, tia Mariñeaz ta. Berak hasi eban, ba guk lehengusua ha.

3. Gerra hasiera Lekeition

- **Erref:** LEK-002/005
- **Iraupena:** 0:03:21. **Hasi:** 00:13:36. **Bukatu:** 00:16:57
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Gerran hildakoak eta zauritutakoak
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Borroka

Laburpena:

<p>Gerra Zibila hasi zenean, Jesusak 16 urte zituen. Hasieran ez zuten askorik igarri, baina gerora, bonbardaketetan, ezkutatu egin behar izaten ziren. Hildako lekeitiar batzuk aipatzen ditu. Lekeition bota zuten lehenengo bonba talaian izan zen. Bere amak-eta, lapetan zebiltzala, gerrako obus bat aurkitu zutenekoa kontatzen du.</p>

Transkripzioa

- Ta zuk gerria aillaga zanian Jesusa zemat urte?

- Nik gerria aillaa zanian “mil novecientos sesentan” edo hamasei urte neukazan gerria estrella zanian.

- Ta zelan bixi ixan zenduan hori? Ze klaro hamen Lekitxon gauza gitxi igarri edo...

- Bai, Lekitxon lelengotan ezebez. Bonbardeua daola ta ezkutaten danak. Hil zirian Lekitxon fontanerua be, Mariñenekuak, lobia ta beste neska bat beren aman partekua hil jakon. Beste neska bat, hori esaten eutsen harei, apelliduak ez dakitxetez-ta, Mari, Mari, zelan esaten eutsen eurari? “Gixon ilustraua” esaten eutsen kantan be, zuen amak jakingo dau, esan! Amak, amumak, amumak. “Gixon ilustraua” esaten eutsen hareri, “cantame”, kanta etxen bazan da. Gure aitxitxa zan, gixonen aitxa, Soilo Paitxero. Hori be ez dozu ezautu? Ezautu ez, entzun ingo zendun.

- Paitero?

- Paitxero, Paitxeronekuk.

- Ta zeuk zelan gomutaten dozu hori gerra epokia ba?

- Gerria ba etorri zan gerria ta danok...

- Baiña zelan entera ziñien zuek? Ze ordurako ia hamasei urte ta nagusitxua ziñian.

- Bai baiña, entera zelan ein giñian? Gerri datorrela ta hasi zirilako bonbak botaten. Bonbak bota ebezen Lekitxon, lelengua bota eben Talaidxan, ta gero beste bat han. Jesus! Zelan esaten eutsen berari?

- Erraina: Moilla partian-edo?

- Ez, moilla partian gero zan, atzerao.
- Marierrotan? Erreidxuan?
- Erreidxoko hantxe.
- Auntxe topa dabe, atzo, topa eben.
- Topa dabe?
- Gerra zibileko obus bat topa dabe, ta ondik ez dakidxe funzionaten daon edo ez.
- Bai, baitxa topa eben geure amak eta lapatan junda, zelaku da bera? Ondarruko kamiñotik zelan esaten dotse berari? Artzabalen hantxe topa eben. "Ene!", Agustiñatxu: "[...]", geure Juliñeaz-ta junda "ez ikuturik ein gero geru bonbil hil barik" ze asko, beste batzuk han hil ein zirian.

4. Asterrikatik zetozen erasoak

- **Erref:** LEK-002/006
- **Iraupena:** 0:02:20. **Hasi:** 00:16:57. **Bukatu:** 00:19:17
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Gerran hildakoak eta zauritutakoak
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Borroka

Laburpena:

<p>Asterrikan egon zen frontea. Handik egindako erasoen ondorioz zauritutako eta hildako herritar batzuk aipatzen ditu.</p>

Transkripzioa

- Zelaku da? Bertatik junda dao, haratzao.
- Ondarrurutz?
- Ondarruratz. Elixia dauko harek. Zelako ixena esaten dotse baiña berari?
- Erraina: Baordo alderantz eindda- edo? Ez, Baordo Mendixaratz igonda dao.
- Baordo baiño haratzao.
- Erraina: Kinto ta horrek pasata?
- Bai, Kinto ta pasata. Haunan gora juan...
- Erraina: Ah! Hor, Jesus, esango dot.
- Elixia.
- Erraina: [...] Baordo, ez, beste holan, gidxan gelditzen dana.
- Goratz eindda. Mendixatik handik, aurrerao...
- Asterrika.
- Erraina: Asterrika! Asterrika.
- Asterrika da, Asterrikan be bai. Eske frentia euan Asterrikan, ta Asterrikan hil zirian umiak halakoixiari agarrata. Koixo gelditxu zan gure Bingenen aittitta, hantxe. Ta beste lehengusu bi hil.
- Erraina: Ah! Bingenen aitzagiñarreba.
- Aitzagiñarreba, barberua!
- Erraina: Barberua, zelan barberua Eskolapekua, gorantz, ha koixo euana horrexeaitxik.
- Bai, horixe, Asterrikakua. Ta Esperantza, zelan hamen dauko iminitta hori, periodikuk eta saltzen dabena, haren aittitta koraiñak eitten dagola, belarrittik odolostu zan, han botata itxasuan. Ta gure amari esan eutsen Kuliñek ein dabela salto, ta Kuliñek ez dabela urten baporetik. Bidxak, ta bestia be bat geurian ibilli zana, "Martín con pelos" esaten eutsena.
- Zuek baekixuen Asterrikan frenti daola ta?
- Jakingo ez gendun ba! Kaiño zahar bat ekarten eben gorantz, kaiño zahar bat gora ekarten eben.

5. Gerratik ihesi Frantziara

- **Erref:** LEK-002/007
- **Iraupena:** 0:04:21. **Hasi:** 00:19:17. **Bukatu:** 00:23:38
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Ihes egin beharra
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Ekonomia gerra garaian

Laburpena:

<p>Gerra Zibileko indar nazionalak Lekeitiora sartu zirenean, beraiek ebakuatuta joan ziren Frantziara baporean. II. Mundu Gerra hasiko zelakoan bueltatu ziren handik herrira. Jende askok egin zuen ihes itsasoz. Frantziatik bueltan, Lekeitiora bueltatu aurretik, Santurtzi inguruan egon ziren. Han eta Lekeition, soldaduen arropak garbitzen zituzten.</p>

Transkripzioa

- Ta Lekitxo hartu ebenian zu berton zeuazan?
- Ez, urtenda gu Frantzidxara.
- Lekitxo noz hartu eben akordaten zara? Ze urte zan?
- Horixe ez, ez jat akordaten ez [...] ze, gu hartu ebenin Lekitxo gu Frantzidxan eon giñian ta etorri ixan bihar ixan genduan ze han be estrella

eingo dala mundiala. Handik denporara ein zan, handik urte bira-edo mundiala, baiña gu etorri giñian, etorri giñinian ez eukaun besterik. Frantses txarrixdakin ibili garila, Agirren keridak garina, dan horixe. Andrak, andra zaharrak, makaillau bateaittik erositta euazan andrak, makaillau bateaittik zirin harek geure antzekuak, geu baino txarrao, hil be txarrao hil zirin.

- Ta zueri zelan esan eutsuen ebakuateko? Lekitxo hartu...

- Guk...

- Treinta y sietian zan...

- Guk bezperan.

- Maidxatza ixan zan.

- Maidxatza. Ta urten gendun guk....

- Erraina: Baiña zeaittik, norek esan eutsuen urteteko?

- Danak eskapando! Harutz. Beherutz. Eskapando.

- Oiñez eskapa zenduen?

- Bai zera! Baporian. Aitxaz, aitxa ta Mate. Motoristia eruan eban. Bere ezagun bat eruan eban motorista ta juañ giñian Franko, Franko esaten eutsen. Hor dagona. Franko. Frankua. Portu frankora. Hor dago hori. "Pilar" esaten eutsen bertara allaa giñinian "¡tu tienes mucha labia y no hables nada e!" etorri giñinian. Handidixerik Puerto franko. Bertora allaga giñian Bilbo baiño, Bilbo joten dago Santurtzik, Santurtziko hantxe, handi bat da, hantxe egon giñian. Ta gero handik erun gaittuzen, ibili giñian gu biharrian txabonadurak-eta eitten horrer. Baita hamen be bai, Lekitxon be bai. Soldauari. Lekitxon be bai. Lekitxon eruten genduan neure aizta Teresa ta ibiltxen zirian han, ta beste sei andra, sei andra txabonadurak eitten. Ta haretxen txabonadurak eitten, hori zelaku da? Matilde, Matilde honen aitzia. Zelako ixena dauko berak? Lehin esan baneutsun danak akordun neukezan. Dan-dan-dan-danak akorduan neukazan.

- Erraina: Ba! geldika geldika bazoiaz.

- Baiña, hori zer da? Gerria orduko egon ziñian txabonadurak eitten be bai?

- Bai gerran, gerran, gerran. Gerran eruten gaittuezen. Hartzen genduan, diruagaittik-eta. Ia, zegaz jango zenduan ba?

- Ta zeintzuk bihar eiñ zenduezen ba hamen gerria, zeuek Frantzidxara eskapa orduko? Berton zeintzuk bihar eiñ zenduezen?

- Horixe, esan dotsut: txabonadurak eitten, trastiak eruan horrer andrari, garbidxak ekarri sikatuta Cruz Rojintzako euazan. Ta gero, juañ giñian hara, presenta giñin gu hor, zelakua da? Presenta giñian, ha hilda dao, ta hantxe ebillen Mauri be bai, Mauri horrek botaten, eitten ebazan indisiñoik emon, ta hantxe ezagutu genduzan harek.

6. Frantziara heldutakoan, mediku-azterketa

- **Erref:** LEK-002/009
- **Iraupena:** 0:04:24. **Hasi:** 00:26:54. **Bukatu:** 00:31:18
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Gaixotasunak
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Ihes egin beharra

Laburpena:

<p>Frantziarako bidean, Santanderetik Saint Nazaire-ra heldu ziren lehenengo. Familiako asko joan ziren elkarrekin; beraietako ume bat elgorriak jota egon zen. Lantegi handi batean egon ziren bizitzen; eta, heldutakoan, medikuek artatu zituzten. Medikuekin zeudela, gizonezkoek zelan begiratzen zuten gogoratzen du.</p>

Transkripzioa

- Santanderetik. Santanderetik urten gendun lelengo.
- Noruntz? Frantzidzaruntz ein zenduan?
- Frantzidxara, eta han urten gaitxuzen. "Ai ene, atrapata goz!" geuk. Han urten gaitxun dana banderia ta harek zirian, harek inglesak geu dxaoten. Baiña, gu sartunda geuazalez Frantzidxako uretik barik beste uretara, harek desaparezidu zelako ixena eukan berak? ene! Zerbera, Zerbera. Franco ta Zerbera zirian. "Harek atrapako Zerberak atrapako gaitxuz!". Eta atrapa ez gaitxuzan atrapo, erun gaitxuzen lelengo Saint Nazaire-ra, Saint Nazairen urten gaitxuzen yata batek bandera horidxaz.[...] daroiala ta, gaixua daroiala ta. Guri be kendu gaitxuzen umia elgorridxagaz, hauxe neuk altzun daukatena, neuk altzun daukatena. Hori erun gaitxuzen elgorridxagaz ta aurrera. "Ai!" berak, "Ai ene" gure amak, bera geldittuten doila. Entregako dotsela juteko trankil beste umikin. Gero jun giñin hara, Manolo atzetik oillun modun jun giñin, danok juteko esan gaitxuzen oillo-oilloka, oillo-oilloka ta desaparezidu Manolo, hau desaparezidu ein dxakun. Ama para zan zorun moduan ta esan eutsan /esautsan/ gixon batek, Herrera, ez dala sekula umerik falta ta eoteko trankil. Zan fabrika handi bat zan., hantxe geuazan. Ta titidxak dardaraka altxa ta ikusten harek merikuak. Ta andrik kurika, kurika halako tartetik, halako zan, itzala! Eta gizon txarridxak handixerik beira. Esan eutsan /esautsan/ gure lengusiñiari: "Beitu, badakixu zer egingo dogun /baizeingoun/?" bakixu, iminitxa euazan medikuak, medikuak eurek harekin. "Bakixu ze eingoun/baizengoun/. Horrekana, gaztikana barik zaharrakana dxun". Eurak txarrao. Gure Teresa eta ariño itxi ebezen, gu erabili eta erabili koño! Ikusi gaitxuzen dana, txarridxak, frantses txarridxak. Eta "Zuek ez ziñien jun bir gaztikana, gu laster bialdu gaitxuzen". Guk pentsaurik gaztik edo zaharrak ariñao bialduko gaitxuzela. Harek gaztik jun zirian gaztikana eta gu zaharrakana, zaharrak arin bialduko gaitxuzela eta. Ze batzuk tarda egiten eben / etxeben/-eta, bana-banaka juten giñin-ta.
- Ze zeuazen, jente asko?
- Jente asko, jente dana, baiña medikuak be asko . Beidxak, lelengo beidxak errekonoziduten eutsuen, gero hori dana kaltzarpe guztidxak, titidxak, ia granorik baukau eta dana, dan-dana ein gaitxuzen.
- Eta zemat denpora eon ziñien hor?
- Nun, bertan? Bertan ezebez, horixe errekonoziduta.

7. Sant Nazaire-ko etxeetan bizitzen

- **Erref:** LEK-002/010
- **Iraupena:** 0:03:16. **Hasi:** 00:31:18. **Bukatu:** 00:34:34
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » lhes egin beharra

Laburpena:

<p>Frantziako Saint Nazaire-ra heldu eta mediku-azterketa izan ostean,

bakoitzari hizki bat jarri zioten paparrean. Bere ama ume gaixo batekin gelditu zen, eta gerora batu ziren berriro. Bi etxe desberdinetan banatu zituzten.</p>

Transkripzioa

- Ta gero gure amak... Gero imiñi gaitxuzen, “be” ez dakit, “be” ala “uve” bazan, on ez jat akordaten, papera danori, hamen hareaz ta imiñi gaitxuzen bakotxari ba ixena, osake abezedaridxua imiñi eben ta guri ez dakit “be” ala “uve” zan toka jakuna. Geuazan danok hori ta geure amak ez dabela berak urtengo, ha mutilla. Nearrez danok, danok nearrez, ama barik ez gendun nahi geuk urten-ta, geu be gelditxu eingo garila ba bera gelditxu eingo dala, berak umia ez badau topaten, bera be gelditxu eingo dala. Halako baten harek: “Paula Aboitiz que se quede”, grazidxa txikiña barik zaharraua zana hau, Manolo. “Que esta llorando, que el niño esta llorando y que se le va a poner asi ojos bien”. Nearren-nearraz lehin gorridxak eta gorritxuta. Ta ama jun zan gero bertara, gero ama eskatuten eskatuten, hau, ekarri eutsen umia, hau bestia, ta gero hasi zan ostera be ama, amak topa gaitxuzen, guk ezin giñian esplikau. Ez gaitx, gu urrun ein giñin-ta. Joten hori Alemaniko fronteran harek eurak eon zirin ama-ta. Fronteri, beste fronteri zana, harek [lagartinetz]-edo ibiltzen eben. Haunako zapatakin-ta txokuak lantxerik ibiltzen zirin.

- Frantzidxan zenbat lekutan eon ziñian?

- Ba berton, berton bakarrik.

- Zelan deitzen zan?

- Saint Nazaire, Saint Nazaire. Itxon ba Saint Nazaire bi daukoz harek, herri txikiña zanez, handitxik txikira erun gaitxuzen itxik imiñitxa. Saint Naz... ene! Ahaztu jat. Saint Nazai...

- Erraina: Baiña herridxan ixena nik ez dotsut entzun iñoz, seguru iñoz ez dozu jakin. Bueno nik uste dot kontaktetan beti dudia euki dau.

- Ta? Zer egin eutsuen, familidxetan errepartidu? Nun etxen zenduen lo han?

- Lo? Etxia imiñi gaitxuezen, etxia, etxe bi, bateri deituten eutsaun “Markes”. Lehengusiña zan ba Markes, ta Markes, “Casa Markes”, “y casa” besti ez dakit zelakua zan, on ahaztuta daukat, esaten eutsaun.

8. Frantzian elkar ezin ulertu

- **Erref:** LEK-002/011
- **Iraupena:** 0:03:46. **Hasi:** 00:34:34. **Bukatu:** 00:38:20
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » lhes egin beharra

Laburpena:

<p>Gerra garaian, Frantziako Saint Nazaire-ra joan ziren ebakuatuta. Etxe ingurua zelakoa zen azaltzen du. Okinarekin izaten zituzten ezin ulertuak azaltzen ditu. Bertakoek ondo hartu zituzten hara joandakoak, baina ez zekiten ezer euskaldunei buruz. Guztira hiru hilabete egin zituzten han.</p>

Transkripzioa

- Ta gero hori be pasa jakun! Gu han panaderuan han etxian, geurin etxian, elixia hamentxe, etxia ta hori, panaderuak esaten eutsan esateko guri, harek hor ibiltzen zirian hortik, zelaku da? Espaiñitik-edo ibiltzen zirian bestia ugezaba-eta. Eta: “¡Qué mosas mosas!”, esateko “¡Qué hermosas

mosas!", eta gu txidxa eiñian ze entendidu eitten eutsagun-ta, barrin barriaz eta gure udxidxak ikusten ebezen hametik eta nora esango dot / esangot/? Hametik eta hara hara beste artian barberidxa. Eta handik ikusi eitten gaittuzen zelako panaderuaz zelako barriak eitten genduzan. Ta gabe baten, banao ni puntua eitten eta atia ta: "¿Quién!?" ta "¿Ponchu!?", eta "¡Sí!". "Ene! Ez da Ponchun boza!" nik ohetik, hori Julinen ohia, Julin eukagun aparte, nebia, hau hazitxuagua zalez aparte hori eta guk goidxan eitten gendun lo. Ta beren ohien ganian neuan puntua eitten, goixa zan hondiñoko, nahiku goidxa. Ta atia eta erain eben, Julik eta nik; harek sakatu eta "Ene!". Han neuana lelengo, ohian ganian eualez neuana lelengo. Sakatuten dotse Julik eta nire aizta bat Juanitak, eurak erain be ein eutsen. "Zeuek erain ein dotsazue!". Julinek hartzen dau botilla bat ta handik bentanatik, igon arin-arinda eta bentanatik bota. Nik ez dakitz azerta be egin ba eban. Gu beñikpein ondo hartu gaittuzen e! Gero etorri jakuzen, etorri jakuzan dirua ekarten hortik batun dabela-eta, "Frente Popular"etik. Eta gu ganera, harekin ikurriñakin gu. "Qu'est-ce que c'est?" esaten gaittuzen. "El Vasco" "¿Qué es Vasco?", "Qu'est-ce que c'est?". Eta erreza dala, baiña iñok be gaittuzen entendiduten, Euskera orduan iñork be entendidu bez. Ta guk eitten gendunin berba, hori maistria eukitten genduan, eta harek politto ekidxan erdera eta: "Qu'est-ce que c'est?" berbetan ia zelan gagozen eurak-eta. "¡Vasco!", "¿Qu'est-ce que c'est? Vasco?". Orduan inork be ez ekidxen honek! Geuk ez dakiguzen moduan horko barruko harek. Eta gero, etorri giñinian, on esango dotsut bertora etorri giñinian...

- Noiz zenbat denpora egin zenduen? Urtebete edo egin zenduen?
- Ez! Ez genduan hiru hillabete, hiru hillabete ein genduzan.

9. Hiru hilabeteren ostean, etxera

- **Erref:** LEK-002/012
- **Iraupena:** 0:03:06. **Hasi:** 00:38:20. **Bukatu:** 00:41:26
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Gerratik itzulera
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » lhes egin beharra

Laburpena:

<p>Frantzian hiru hilabetez egon ziren ebakuatuta, baina II. Mundu Gerra hasiko zela-eta, etxera bueltatu ziren. Lekeitiora heldu zirenean, bertako askok txarto hartu zituzten. Berak ez zituen Lekeitioko erasoak ezagutu, lehenago egin baitzuten alde.</p>

Transkripzioa

- Ta zelan etorri ziñien?
- Etorri giñian bueltan, zabaldu zan bertan estrellako dala hori, "Guerra mundial". Ta ia "España de Franco o España de rojo". Ta guk atrapata eukauzan, kartia hartu genduan, lutozku, ta lutuan ipintten gaittuzen Hillari, ez dozu ezautuko igual, Hillare, bueno dana dala, Hillarin ama hil zan, gure amen aitzia. Ene entzun ebanin amak! Ez ekixan.
- Hasieran ez eutsazuen esan. Hasieran ez eutsazuela esan.
- Ez, ez eutsaun esan. Ta ez ekixan ta allaa giñinian horra, Juan konpitteruneko haraixe, ordun automobil bat ibiltten zan, Juan konpitteruneko hantxe geldittuten zan. Zuk ez dakixu Juan konpitterun...
- Ta zelan etorri ziñian Frantzixatik, automobillian?

- Ez, trenin lheenengo eta gero ekarri gaittuzen, automobillian. Lehenengo hara eruan ta gero ostera be bardin-bardin. Klaro, apurtuta euan Gernika eta, Gernikatik ez euan lez pasorik, ba ostera be eragin gaittuzen bueltia, hametik ekarteko, Ondarruko hortixerik. Handixerik bajatu gaittuzen etxera.

- Ta zelan topa zenduen Lekeitio /Lekitto/?

- Lekeitio /Lekitto/? Lekeitio /Lekitto/ urten ginduñian, hamen datoz puta txarrixak, hamen datoz zantarrak, ibilli-ibilli frantsesak in ta ene... niri zoratu eitten jaten. Ene... txarrixok eta zertzuk esaten gaittuzen ba!

- Herrixa ez zeuan holan apurtuta eta ez? Herrixa.

- Ez, herrixa ez zeuan apurtuta, herrixan ez zan apurtu. Lehenengo bota eban hantxe, gero erreka hantxe, horrek ziren lehenengokuk, gero bota eben moillan. Moilli be ez eben apurtu.

- Ta aeroplanuak nundik sartu zien? Itsasotik edo barrutik?

- Harek? Gu, Gernika ikusi gendunin, guk, jun giñian. Gernika lehenengo geu . Lehenengo geu, osake ein giñian prepara. Aitta atara gu, aitta atara gu, atara gu Lekeitio /Lekittotik/. Ama be hasi zan... ta atara gaittuzen ta lehenengo Bilbon sartu giñin, esan dotsuet ba, Puerto Prankora. Hantxe. Ta gero handik ein gaittuzen danok koloka. Batzuk hara eta bestik horra. Gallarta eta horretxetatik zihar, Gallartatik zihar.

10. Otoio eta Kalbarioko banderak ikusterakoan ezkutatu

- **Erref:** LEK-002/013
- **Iraupena:** 0:03:28. **Hasi:** 00:41:26. **Bukatu:** 00:44:54
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Gerratik itzulera
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Borroka

Laburpena:

<p>Lekeitioko herriari eraso egin zioten hegazkinak itsaso aldetik sartu ziren. Otoion eta Kalbarion banderak altxatzen zirenean, jendea ezkutatzen hasten zen. Lekeitiora heldu zirenean, bertako askok txarto hartu zituzten.</p>

Transkripzioa

- Baiña bonbak esan dozu bota ebiezela moillan eta, eta aeroplanoetatik botako ebiezen ala nundik?

- Abionetik.

- Baiña nondik sartu zien abionetak, itsasotik etorri zirin?

- Itsasotik etorten zirian ,e, bandera bat egoten zan han Otoixon eoten zan ta harek harrapatzen eutsenian ,e, elixara, ez, Kalbarixora. Kalbarixun eoten zan beste batzukin. Ta altzaten eutsenian harek Kalbarixora, harek altzaten ebenin banderia, ze eitten eben bestiak, altza ta orduntxe Lekeitio / Lekitto/ ixaten zan ,e, ezkutaten.

- Sirenak edo kanpaiak?

- Sirenia, sirena barik , e, banderi ikusten gendunerako, banderi ikusten gendunerako gero sirenia jotzen eben, kanpaik be bai.

- Eta nortzuk egoten ziren banderiagaz?

- Banderiaz gizonak ta gero harek be ezkuta eitten ebezen banderak, allaa orduko, ze urrunetik ikusten ebazan katalejukin horrek eta. Ta [...] ta baiña dan-dan-dana enterata eoten zirin, osake alkauetia non edo non /nuunun/ baeuken.

- Halakoak be danian eta sasoiari eta.

- Bai
- Hori ez da aldatzen asko.
- Baiña pasa genduan, beti. Baten aitzia, zuk ez zendun ezautuko Dolor, entzutia bai baiña ezautu ez, Dolor 'drungulu' ta ez dakit nor zan hirugarrena, hirugarren, hiru, laugarrena ez dakit nor zan, ez jat akordaten. 'Drungulu' badakit Dolorez dana. Ta hantxe kontuk esaten gaozela," hamen doaz honek puta txarrixok, erre-erre etorritta Prantzixatik". Haretzek [erriak] niri zer pentsaua emon eustan, zer dan [erria]. "Ama, ama", ta, ama ohian euan, ama ohian ia tien handik, ohian euan ama. Ta "ama, esto, zer da erria?" "Zer ba?" Ta "Hauxe ta hauxe esan gaittue, puta txarrixok, erre-erre eindda etorri garila". "Bera", esan neutsan "nor?", "bera, bera etorri da erre-erre eindda, bera, zantarra" esan eustan amak. Sekula [...] holakoxe barbarik, "berak euki ebazan ume ustelak eta". Umerik ez eukan harek. Gero kajatik ekarri eban, berak. Ta berak eukazan. Ta orduntxe neu be konturatu nintzan ez ekiuna gauzia, ba hori. Gehixaurik preunta bez amari ezer.

11. Herriko etxeak garbitzera zigortua

- **Erref:** LEK-002/014
- **Iraupena:** 0:02:53. **Hasi:** 00:44:54. **Bukatu:** 00:47:47
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Errepresioa
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Ondasunen galera

Laburpena:

Sei hilabeteko kartzela-zigorra izan zuen, baina azkenik herritik ezin irtetea izan zen zigorra. Herriko txaletak, batzokia... garbitzera behartu zituzten; garai hartan batzokia errexisatuta egon zen.

Transkripzioa

- Eske erre erre baia zer entzun genduan. Erabili gaittuzen "de la seca la a lameca. A! Sei hillabeteko kartzelia euki genduan, ta erabili gaittuzen.
- Erraina: kartzelan ez ziran egon.
- Erabili gaittuzen. Kartzelia osake, ez, herritik eukagun herritik ez urteteko eta erabiltzeko geu lantzien txalet bat garbittuten. Batzokixa, lelengo-lelengo erain gaittuzen hori zan elizin ondun dona, Aroztegiñekua, haixe etxia, sei lagueri. Ein genduan, edarto imini genduan garbittu-ta ederto imini genduan eta handik urten genduan. Gero, hori, batzokixen azpixa hori, ta topa eban ikurrin ederra batek, "Bitu Jesusa, neuk erungo dot etxera", imini eban haulan barrutik, eta "neuk erungo dot etxera ta neuk gordeko dot". Akordaneko zuk ez zendun ezetu-ta, hil ein zan gero, Akordaneko Pilar.
- Etxe zemat etxe, ze eitten zenduen egunero-egunero ipintzen eutsuen?
- Egunien-egunien haurra juten ta sekule emon bez ogi zati bat be, horra, zelaku da? "Café Puerto", Marina, Marinan. Haraxe patatak zurittuten, saarrak zurittuten, ta hantxe, sekule emon leike ba. Ta geure tia bertan e, tia! "Zeuek zarie" esan neutsan zelako [...] ein neban. Ez dxaten ardure orduan nigaittik be."Zeuek zarie" esan neutsan "gure kontrarixuk " esan netusan "zeuek ez gu!".
- Erraina: Han egoten zirin andrak nunguak zin? Falangistan barik zelan esaten jaken hareri?
- Txapel gorrixaz ibiltzen zirinak, txapel gorrixak.

12. Emakumeen zigorrak: ilea moztu, erretxina-olioa irentsiarazi...

- **Erref:** LEK-002/015
- **Iraupena:** 0:02:40. **Hasi:** 00:47:47. **Bukatu:** 00:50:27
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Jarrera politikoak » Emakumeak politikan
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Errepresioa

Laburpena:

<p>Politika dela-eta, Lekeition jendeak ikara zuela dio. Emakume asko umiliatu zituzten: ilea moztu zieten, erretxina-olioa eman botaka egiteko... Bere izekoari eman zioten erretxina-olioa, hura edan eta botaka egiteko.</p>

Transkripzioa

- Lekeittio zer euan, errepartiduta euan?
- Lekeittion ikaria jentia. Lekitton ikaria, ze edozaittik ezin kontesta. Beitu zemat [...] ezin kontesta.
- Egon zirian neskak be bai uli-ta ebai eutsezenak, ezta?
- Ariño. Hori uli ebai eutsenari, Ariño zirin. Gu baiño ariño allega zirin harek.
- Baten batek kontaten dozu rezinoko olidxua ta?
- Geure tia, bai. Tia Klaudiari, amumen aiztiari ein eutsen: potu bete hori emon azeite rezino koittadua. Ta gomittoka. Hori gu baiño ariño zan, gu allega orduko. Tia Klaudia. Klaudia azeite rezino ta bialdu. Ganera nahi izen eutsen ostabe ura ganetik emon. Ta hartu be ez ein ei zeban ein.
- Ta hori zer dala-eta edo?
- Zer dala-ta? Ezebez! Haxe. Semia eukan harexek be ez dait, barkutan

ibiltten zirinak zan. Semie eukan ba barkuko, ez dait motoristia edo hori.

- Baina gudari modura ibiltzen zan.
- Gudari bai. Gudari moduan. Ha gogorra zan ha. Tio be bai. Gogorrek zirian harek.
- Ta neskena ulie ebaitxiena ta hori kontue, zein da?
- Neskari ulie ebai, ariñao ein eutsen.
- Baiña zer dala-ta ein eutsan?
- Eurari gogue emoten eutselako. Kastuguan moduan. Karmen Antzarrari ein eutsen bat. Bestie Rosario Akordari be bai, bi. Akordari bi. Bestie nor zan? Danak nekidxazan. A Miren Ponponeri be bai, Miren Ponponeri be bai. Ta nor zan bestia? Seiri edo zazpiri ein eutsen beñipin. Baiña gu, hori zan, gu aillega orduko.

13. Antzerkia prestatzen zeudela salatzeke ahalegina

- **Erref:** LEK-002/016
- **Iraupena:** 0:04:08. **Hasi:** 00:50:27. **Bukatu:** 00:54:35
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Jarrera politikoak » Liskarrak politikan
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Errepresioa

Laburpena:

Zigor modura, emakume batzuk herriko etxe batzuk garbitzen zebiltzala, Talako etxean gertatu zitzaiena kontatzen du: antzerki bat egiteko prestatzen zebiltzala, Larrea (salataria) azaldu zen egiten zeudena salatzeke.

Transkripzioa

- Ta zuek sei hilebetien euki zaittuen biharrian, hau garbittu, bestia garbittu?

- Sei hilabeterik be ez gendun ein. Bai...

- Ta ze pasau jatzen Talako etxian?

- Talako etxian ein genduan eta ikusi eban, ta zer ein genduan? Bueno, on ein bihar dotsagu /biotsau/ hori teatrua hareri. Dauko albuhan harek, bakizu? Uretara begira dauko albotik, honako alhaja haundi bat, terraza bat. Ta hantxe terrazan jantzi giñian ta jantzitze gaozela, bakizu harek eitxen. Guk teatruk-eta guk ez zekiun. Bueno, baiña azkanengo, gero hona etorri erain bihar dotsau ba /Bissau/ ba. Ta justo-justo, nik ez neban ikusi, "kar-kar-kar" barrie sentiten neban, baiña. Neu eitten [...] eitten nebillena eta aiba! Ta preguntau eutsen hareri: "¿quién es esa?". Ta: "andaluza". "Andaluza" ez. Zelaku zan bera? Horkoxie beñipein. Ta "no, es malagueña", esan eutsan bestiak. Ta harek Malagakue nazelakuen-edo harek. Ta halako baten: "ra" presenta zan bat, "ra"! Gaiztuaua zan diabru baiño be. Larrea, ez daukezu entzutia? Amari, klaro zuen ama [...] berandu zan-eta. Berandu zirin honen ama ta aitta hasi zirinian. Ta Larrea ikaria, jentiar, ikara handidxa. Berbarik be ezin ein. Ezer ez. Beitu bez ta ezebez, ikaria. Gizonak guztik be ikaratuta. Ta han klaro, guk eitten gabiltzazenen artian ikusi ebezan andrak. Haunan euan hori, banko bi aurreko partian. On zelan eindda dao hori, han zaharren tokidxa? Zelan da? Hantxe onduhan, banko bi edo hiru. Kofradidxako, baiña ordun, ez euen kofradidxarik be. Kofradidxa zaharra zan. Ta hantxe harek dana ikusten. Harek enterata euazan, ze nik eskatu neutsan. Ia itxiko gaittuzan Rosari. Rosa [...] zan. Inperiala ez daukazu hau entzutia, pelukeridxa? "Imperial".

- Inperial, ez. Zarzoso ta honek.

- Zarzoso. Hildde daz haretzek be danak.
- Ta oin daukana tabernia, Gautxori? Haretxen tia-ta.
- Ta haretxei eskatu neutsan ta baietz itxiko nabela. Itxi naben ta bakizu, han nebillen ni jitana jantzita. Jitana jantzitta nabillen ta bestiak, bestik ittotten barrezka. Ha ikusi ebenien, ha brigadia ha be barrezka brigadia. Ta gero brigadiak ein eutson goratz ein ein ei zeban. Nik ez neban ikusi, ze ez neban segiduko bestela eitten.

14. Zigorra kenduta, salbokonduktoaren jabe

- **Erref:** LEK-002/017
- **Iraupena:** 0:02:19. **Hasi:** 00:54:35. **Bukatu:** 00:56:54
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Jarrera politikoak » Liskarrak politikan
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Errepresioa

Laburpena:

Zigor modura, emakume batzuk herriko etxe batzuk garbitzen zebiltzala, Talako etxean gertatu zitzaiena kontatzen du: antzerki bat egiteko prestatzen zebiltzala, Larrea (salataria) azaldu zen egiten zeudena salatzeke. Horren ostean, salbokonduktoa lortu zuten, herritik ezin baitziren irten aurretik ezarri zien zigorra zela-eta.

Transkripzioa

- Ta gora ta dana errekonozidu eban, etxe [...] ta guk ikusi gendun Larrea sartzen. Hori algarrobue batzen-ta danok. Nik kendu naben arropia arin-aranga algarrabo kentzen. Ta badiño horrek: “¡quieta quieta!” horrek brigadiak. Urten eban harek, bestiak. “¿Ya habéis visto a Larrea?” Ta “sí, señor. Ha venido a denunciaros. ¿Qué hemos hecho ahora también? Nosotros ya hemos hecho lo que nos ha mandao y es que....”. “Pues, les he dicho: que vayan a las mujeres que dan allí, que vayan a sus casas”, esan eutsan berak. Ta halako baten: “espera, espera”, berak. Egon giñien ta bagoiezan ta zilarrezko pezeta biña bakotxari.
- Paga ganera!
- “No crea que, que es esto el sueldo. Esto es porque habéis portau muy bien”.
- Ta Larrea zer zan?
- Larrea? Ez dakit. nik. Ondarrutarra eukan andria. Txarri bat. Hara kortako txarri bat.
- Txibato bat, bai.
- Txibato txarri bat. Ta gero ein gaittuzen harexe berak. Ta bidxamonin llamadia ostara be. “Ene, ointxe be ederra daukau!” Jun giñian ta [...]: “el que tiene...”, hori sei hillabeteko hori daukaguna? “Ya pueden salir”. Salbokonduktue emon gaittuzen. “Ya pueden salir a Bilbao o a San Sebastián o a donde quieran”.

15. Donostiara neskame

- **Erref:** LEK-002/018
- **Iraupena:** 0:05:25. **Hasi:** 00:56:54. **Bukatu:** 01:02:19
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Lanbideak » Neskameak

Laburpena:

Lekeitiotik irtetea galarazten zion zigorraren ostean, salbokonduktoa lortu eta Donostiara joan zen neskame, oraindik gerra bukatu barik zegoela. Francok kanpotik ekarri zituen soldaduak, italiarrak-eta, engainatuta ekarri zituela dio. Donostian beraien herrietatik alde egindako neskame asko zeuden. Hamabi ogerleko irabazten zituen hilabetean. Lasa-Inda familiaren etxean egon zen, bitxi-denda bat eta arrandegi bat zuen familia horrek. Aldamar kalean eta Narrika kalean egon zen.

Transkripzioa

- Ta jun ziñin nonora?
- Bai. Ni kridxdada segidxan. Topa neban kridxadako leku ta hantxe ein neban nik hori.
- Nora jun ziñen?
- Donostira.
- Ta zemat urtegaz joan ziñen kridxada?
- Nik hamasei urte pasata hamen denpora gitxidhan egon giñian. Han bizi hiru hillebete ein genduan ta gero, hamazortzi urterik be ez neukan.
- Gerria amaittu barik euan oindik?
- Bai. Hondiñoik gerria amaittu barik. Ganera etorten jakuzen horrek. Zelakua da? Italianuk. Ta: "señorinas", etorten jakun. "Ala por ahí, cochinos. Habéis venido a matar a nuestros hermanos". Harek ez daoze la. Guk harek bestiak ikusten genduzanin, hareri errespetu geuntsagun ba. Ikaria. Hortxe be: "no, Franco decir mucho pan y mucho vino y muchas mujeres y...". Eurak etorri dazela halantxik. Halantxik engañata pobriak han. Hau baiño pobrio hondiñoiko. Bai.
- Lekitxo italiano z beteta?
- Italiarrak, bai. Lekeittio hamen Lekeittio harek, ez eben esaten...
- Hori Donostin zan.
- Donostian. Juntaten giñin ondarrutarrak eta lekeixarrak eta hanguek be bai. Zelaku da? Bermiokuk be bai ta.
- Danok kridxada junda, bertara?
- Bertora junda kridxada. Eskapando jentia.
- Ta ze eon ziñien familia aberats bateaz?
- Bai. Bueno, ez zirien aberats-beratsak, baiña ahal dabena beñipin. Nik hamabi ogerleko irabazten nebazan han.
- Astian?
- Ez hillian. Orduan hamabi ogerleko.
- Ez dakit zenbat diru daukon bez.
- Ta famelidxak zelan zan apillidua edo nortzuk zirin?
- Harek...
- Joieridxe be beuken.
- Joieridxa gizonak eukan. Lasa, Lasa ta gero Inda. Inda andrie da.
- Ta andriak negoziidxua eukan be bai-edo?
- Bai, andriak eskaderidxa. Bai.
- Ta zeu zer eoten ziñen, etxien umiek zaintzen-edo?
- Bai, umiek eskolatik urteten ebanien, nik umien-ta erropak plantxa ta garbittu-ta eitten nebazan. Umiek jantzi ta umiekin hara. Hiru ume eukezan. Baiña hamabi urteko neskia itxi neban nik. Harek gehidxao ekidhen Matusalene z baiño.
- Zuk baiño gehidxo igual?
- Bai nire aldian. Nik ez nekidxan ezebe-ta.

- Baiña hor [...] famelidxaren arabera. Gero be, harremana ta bertako umiek-eta. Bai, bedonek akordu ona dauko, gustora...

- Ni ondo, ondo. Harek estimau euki eusten.

- Zeu gustora egon ziñan?

- Esaten eustan lelengo hiru hillabete-edo pasa nabezanian: "Jesusa, zelan zuk, gu zure, lau mahaidxan ta lodi- lodi eindda gaoz. Ta zu ez zara gizenduten bapez. Nola zauz zeu?"

- Eurak zer zien, Donostikuk zirian?

- Donostikuk bai.

- Ta Donostin nun izan zan? Ze partetan edo?

- "Parte Viejan". Bai kalle Narrika, lelengo ta gero, ez kalle Narrikan biarrena. Kalle Narrika bigarrena zan. Zelakoa lelungua? Txikidxa zan etxia ta hartu eben, erosi eben etxe edarra. Ta oin dauke geure Mari Doloresen semiek-eta hartute beste erdidxe. Beste hori; deretxa-izkierda zirin-ta. Ta harek Bulebarrera botaten eutson balkoiek eta miradorak. Oin ez dakit zelan daon. Obra handidxa eindda dao-ta.

- Lelengoko etxie nun euan ez zara akordaten? Ze kale?

- Aldamar, Aldamar. Kalle Aldamar zan lehenengokue. Ta gero hori, Narrika.

- Ta zenbat denpora egon ziñian Donostin kridxada?

- Ez dakit ba zemat. Etorri nitzan Lekeittiora, aitzak-eta ezkondu nahi eben-ta, haretzek nahasta eusten.

- Haretzek manejaten etorri ziñen?

- Eurak manejaten. Eurak neu manejau.

16. Donostiatik Lekeittiorako bide luzea

- **Erref:** LEK-002/020
- **Iraupena:** 0:02:17. **Hasi:** 01:02:37. **Bukatu:** 01:04:54
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Lanbideak » Neskameak

Laburpena:

Donostian neskame zegoela irabazitako diru apurra amari bidaltzen zion. Lekeittiora jaiegun batzuetan etortzen zen: Debara automobiler eta Debatik Donostiara trenez.

Transkripzioa

- Eta han hamabi ogerleko hillien eta oiñetakoak edo erropak edo beste ez zenduzen eukitzen edo bakarrik dirue?

- Ez euan telarik-eta. Denda guztitan ez euan. Gero etorri zan hori klaro! Handik ekarten dabenez, zelakue da ba? Barzelonatik. Ya zarratuta euan ha. Eta kolan eoten zirien, jentia. Etorten zanin hemen be, Lekitton be, kolan eoten zan jentia telak erosteko. Ordun, josi eitten zan telak.

- Harekin dirukin, telaren bat erosi zenduan?

- Bai, erosten neban neuk be. Bialdu amari be bai.

- Hori da hori. Hori dirue zeuretzat edo amantzat eta aitzantzat?

- Amentzako.

- Ta etorten ziñen Donostiatik Lekeitxora noizien behin edo ez?

- Bai. Ni Lekeitxora etorri naz pasaten San Antoliñak be bai; ta San Pedruk be bai. Bai, etorten nitzan. Eskatuten nebanin etxera nahi dotela, izten eusten ta listo.

- Automobille eoten zan orduan?

- Bai, autobilla eoten zan. Ez oingo moduen: baten haratz ta bat honatz, haidxe. Trenian, trena etorten zan Debara artian. Deban hartu bihar zenduan /bizenduan/ harako. Ta Lekeittiorako be haraxe artian horra,
 - Debara artien, trenien ta gero, autobillen.
 - Autobilla Ondarrutik zihar.
 - Ointxe eitxen daben bardiñe?
 - Oin be bardiñe eitten dau? bardin. Bai.
 - Ondarru, Mutriku, Ondarru, Berrittu. Milloitxik eitxen eban edo kostatik eitxen eban?
 - Lehen kostatik. Ene, Ondarrun pentsaten neban [...]. Ondarruan honakoxe bidia. Hara uretara. On einde ei dao itzalian.

17. Merkatu-plaza ondoko errekan garbitzen

- **Erref:** LEK-002/023
- **Iraupena:** 0:01:59. **Hasi:** 01:07:48. **Bukatu:** 01:09:47
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Garbitasun pertsonala
- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Arropa eta oinetakoak

Laburpena:

<p>Donostian neskame ibili ostean, 20 urte ingururekin bueltatu zen jaioterrira, Lekeitiora. Amari etxeko beharretan laguntzen ibili zen. Bere aitak eta nebek itsasoan egiten zuten lan eta haien arropak merkatu-plaza ondoan zegoen errekan garbitzen zituen.</p>

Transkripzioa

- Ta zenbat urtegaz etorri ziñen bueltan Lekittora?
 - Ba Lekittora etorri nitzanien, hogei bat urte-edo baneukazan. Hogei bat urte, hortxe izango zan.
 - Ta Lekeitiora bueltau ta zer hogei urteaz?
 - Gero, harek aitzak ezkondu be ein zirilez, amak etxien ostera be bihar eban nonor. Ta neutzako ostera be kargia. "La carga".
 - Lau mutil arrantzan ebiltzazan. Lau mutillenta arropak-eta euazan.
 - Bai. Bat neukan ganera, hangua Gazoikua. Ha handik ibiltten zan-ta. Pedro Juan, ezautu dozu? Julian, Julin motorista, aitta patroia ta gero, ezkondu nitzanin be...
 - Harek arenaten?
 - Bai. Ezkondu nintzanin be, Gotzone txikiña. Ta ni harek eitten, harek lepoko hazurrak be apurtu ein bihar. Han sartu eskobilla, eskobilla garratzaz ta barrun sartzen zan ha.
 - Nun arenetan zenduen, etxian edo errekan?
 - Ez, errekan, errekan, errekan. Errekan eitten gendun.
 - Nun euan errekia?
 - Errekia oin plazia zelan dao? Plaza merkaua? Hantxe erreka edarra.
 - Beste iñun baeuan Lekitton?
 - Beste bat hor portalian.
 - Fraillien albu, ez?
 - Haren beheian juzgau daona? Baiña bera zan hori. Ta gero arbolategidzan. Ene harek arbolak emoten ikaria.

18. Umetatik kabanara lanera

- **Erref:** LEK-002/026
- **Iraupena:** 0:04:27. **Hasi:** 01:12:40. **Bukatu:** 01:17:07
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Lehorreko lanak » Arrain fabrikak
- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Arropa eta oinetakoak

Laburpena:

<p>Etartetik kanpo lan ezberdinak egindako da umetatik. Zefalu kabanen ibili zen lanean, bertako jabeak italiarrak ziren. Hiru kabana inguru zeuden herrian. Han irabazitakoa amari ematen zion. Gogoan du amak emandako errealekin erositako zapata pareak. Bera abarketekin joan zen plazara dantzatzan bere ahizpa nagusiak kendu zizkiolako zapatak.</p>

Transkripzioa

- Ta zeuk umiak euki orduko ta umiak eukitza gero be biharrin segidu zendun etartetik kanpora be bai?
- Klaro, etartetik kanpora be, bai. Etartetik kanpora, kabanen ein naban nik biharra. Ta ume-umetatik eitten neban, hamentxe be umiek be eukitxen nebazan. Libre banaua, kabanara. Ordun italianuk euazan. Italianuk hantxe eitten neban nik.
- Kabana jaubiak zian italianuk?
- Italianuk.
- Zelan eukan izena kabaniak?
- Esto, Zefalu. Nik ein nauena, Zefalu. Zefaluneko kabanen.
- Ze euazan, kabana asko ordun sasoiak?
- Hiru-edo bauazan ordun sasoiak. Hiru-edo bai.
- Hori zer da, ezkondu aurretik gerri ta gero, ez?
- Ezkondu aurretik. Umiagaztia nitzala.
- Baina gero be, eon zara kabanen?
- Eitten giñian ezkuta, ezkuta ein gaittuzen, gu. Buruk kentzen juten giñien-ta ezkuta. Ze [...] ein bihar zenduen hari. Ta umiak harek eskolara, gure sasoko umik eskolara. Ta dirua kentzen eben ba, handidxo zarenian, ein zanian, harek diruk. Erreala kentzen eban “en aquellos tiempos”. Esaten eban: “Zefalu nos quita mucho. Ah! Luego [...]”, esaten gaittuzen. Handik handik [...].
- Ordun lelengo bidarra kabanara jun ziñanian, ordun ume-ume ziñian?
- Umie nitzala. Ume-umia nitzela. Nahidxo neban nik kabanen ibili eskola baiño.
- Eta kabanen zelako jornala edo eukitxen zenduen?
- Bestiek baiño hiru txori txiki-edo gitxio, baiña.
- Zenbat kobretan zenduen?
- “Tres cincuenta” izaten zan.
- Hiru pezeta ta erdi?
- Ez “tres cincuenta” zan.
- Erreala, bai?
- Errielak zirian. Bakit zapatak erosi nebazana. Amak emoten eustan erriela itsulapikorako. Botaten neban itsulapikora, eruen neban zapatak erosten neuan zapateridxa. Hor, Konpañiko hantxe zelan oin dendie dao.
- Elorzaneko zapateridxa?
- Zapateridxa. Hantxe euan zapateridxa, zapaterua, zapateridxa. Ta erriel, amak emon eustan errialakin jun nitzan zapatak. Gusta jatazan zapatatxuk-eta. Aintziñe eruten zien, neska neska ya handidxak,

edadekuak. Ni baiño aitzie zaharrao zanez, "Euzkitze" esaten eutsen zapatak.

- Zelan?

- "Euzkize". Ointxe zelan eruten dabe harek, argal-argalak haunako takoia? Halakoxia. "Euzkize". Ta harek euzkizeko zapatak-eta erosi. Ta elegante. Banoie plazara. Nik abarketak jantzi ein nebazen, zapatak ez estropeetako. Banoie plazara ta: "Ene! Nire zapatak!" Arin- aringa etxera negar baten. "Ama, tia Teresak zapatak eroan dittuz". "Ez dau gehidxaurik eingo holakorik" amak.

- Aizta nausidxauak honen zapatak hartu ta jua zan dantzan.

- Nik abarkatakin. Esaten eustanin gero, barre eitten eban. Bai.

19. Kabanako lana

- **Erref:** LEK-002/030
- **Iraupena:** 0:03:22. **Hasi:** 01:20:13. **Bukatu:** 01:23:35
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Lehorreko lanak » Arrain fabrikak
- Itsasoa » Lan-tresnak eta azpiegiturak » Ontzi-motak

Laburpena:

Kabanako lana zein zen azaltzen du pausuz pausu. Kabanako lana udaberriko lana da, antxoa sasoian, alegia. Arraina deskargatzen ere aritu izan da lanean Jesusa. Bapora asko egon ziren bere gazte denboran. Beraien lehenengo bapora "Lekeitio número uno" izan zen.

Transkripzioa

- Lelengo, burue kendu.
- Gatzetan ipiñi baiño ariño?
- Bai. Burue kendu, gatzak emon lelengo eitten eben, ta gero burue kendu. Ta gero, hari, ta gero garbittu ta filetie ein. Filetie ein ta bestiari emon hari. Batzuk eoten zirien trapuk garbitzekuak. Beste batzuk...
- Ta urtian zihar, ze sasotan eitten zenduen hori biharra, urte guztian?
- Nik denpora gitxizen, tionera jun nitzanien. Denpora gitxi ein neban han.
- Normalian kabanen noz eitten da biharra?
- Primabera, primabera antxoie datorrenin.
- Ta zuk deskarga be ein dozu biharra, ein izan dozu biharra.
- Deskarga be bai. Deskarga ta, eonda gauz gu, zortzi kamion ein sei andrak. Ta automobil bat falta, berotan eitten dozuz ederto. Hotza pasau genduan ba han tinglauan azpidxa ba. Lekittoko tinglauan azpidxa, hotza. Ene, haidxe hotza!
- Eta deskarga ordun egunian, hotza pasa ta gero, barriro beste...
- Gero hotza pasa. Ta gizona presenta jaten bertan aurrian ta: "Aide etxera!", esan eustan. "Neuk eingo dot zure partia-ta". "Menos mal", bestela bapora hantxe garbittuko... Hotza neukan, dardaraka!
- Baiña zeuek hori, udabarridxa eitxen zenduen, antxoa sasoi?
- Baiña hotza, hori. Aste Santuk-edo ez dakit zer zan ganera.
- Zenbat bapora euazan ordun?
- Bauazan, zenbat euazan, ba? Askok euazan. Ni neuanin be bauazan hamazortzi-edo, baeuazan.
- Izenakaz-ta akordetan zara? Izenakaz, akordue baukezu?
- Keba!
- Bapora izenak?

- Bapor batzunik baiña batzuk, kendu eitten [...]. Geurien be,beitu: euki genduan, lehenengo "Lekeitio número uno". Horregaz denpora gitxi ein eban.

20. Baporeen euskal izenak gaztelaniara aldatu behar

- **Erref:** LEK-002/032
- **Iraupena:** 0:01:04. **Hasi:** 01:24:11. **Bukatu:** 01:25:15
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Euskara eta politika
- Itsasoa » Lan-tresnak eta azpiegiturak » Ontzi-motak

Laburpena:

<p>Zeruko izarra izeneko baporeari Estrella de cielo izena jartzera derrigortu zuten.</p>

Transkripzioa

- Ariñaukuak diraz horrek eta beitu. Neu naola imini eutsen euskarazkua "Zeruko izarra" eukagun, imiñi erain eutsen "Estrella del cielo" gero, horrek Franconak zirien horrek. Ta hori be jun giñina esan dot zein. Esan dot izena?

- Alaba: "Lekeitio número uno".

- Ez.

- Alaba: "London" edo hori?

- Ez London hangü de. Erun gaittuzena.

- Alaba: Erun eittuena zein zan?

- Haixe baporena urten gaittuzen harek bestiak, London ez zan. Esto izena zan berena, ta gero London imintten eban.

21. Dei egiten

- **Erref:** LEK-002/033
- **Iraupena:** 0:02:58. **Hasi:** 01:25:15. **Bukatu:** 01:28:13
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Lehorreko lanak » Kofradia
- Itsasoa » Lehorreko lanak » Lehorreko lanak

Laburpena:

Senarra ere arrantzalea zuen. Jesusaren familiakoak ziren armaginak eta beraien ontzietan ibili zen lanean. Dei egiteko ibiltzen zen: itsasora joan behar ziren gizonei abisatu.

Transkripzioa

- Ta gizona zer zendun, mariñerua?

- Mariñerua.

- Ta beran baporin eitxen zendun deskarga biharrak?

- Ez.

- Edozeñetan?

- Geure etxekuan. Geuk eukagun bapora. Geure baporin jun giñien-ta.

- Ebakuaziñoia zeuen baporin ein zenduezan danak?

- Bai.

- Baiña gero, deskarga ezkondu ta gero be biharrin...?

- Gero be bai, gero be bai. Gurin neu izan naiz danak pagau doazena.

- Bihargiña.

- Dei eitxeko be bai ezta Jesusa?

- Deittuteko be bai. Ez daukat dei eittekotasunik.

- Ta zer da dei eitxeko? esplika apur bat. Nereak ez daki zer dan dei eitxekue, zer da?

- Dei eitteku da gizonai deittu bihar dotsazu /bitsazu/. Lelengo: "tran-tran" txilliñek joten eban, harek guk [...] seiñeruak. Joten eben ha zan hara urteteko, baporera. Ta gero urtetan eben baporak itsasora ta etxera, gero. Baiña bidxagoneko egunian, antxobie bazan, antxobara jun bihar zenduan /bizenduan/. Gizonari edo andrari pagaten burun daroina edo hori dana. Ta zelakua da? Bestela, horrek, bidxigua-ta zanian, bidxiguari be paga. Andrak etorten zirian. Hantxe, klaro ez euan dirurik. Ta andrak etorten zirian: "Nik tioa daukat hamen". Ta tion hori. Ta halantxeik erueten ebezan zestak.

- Arrain partia?

- Arrain parti. Hantxe daukela tio-ta. Zestak hantxe eruten ebezen, hantxe antxoa txiki hartzeko.

- Ta egualdi zantarra euanian, zelan abidxetan zendun, ez zala...?

- Bai. Berak seiñeruak. Seiñeru pasaten zan: "braun-braun". Han ez daidxen [...]. Tanda, buelta.

- Deitxu bihar zanian, seiñeru pasa ta gero, gero zuk zer ein bihar zenduan?

- Zer ein? Mollara bajatu, mollara bajatu, baiña deittu bihar nabengan /binabengan/, lelengo deittu. Izera guztiek batzen zirigian, zera, lo eitten. Sekula, batzuk sagarrak jaten-ta. Nik ezin jan izaten neban.

22. "Gora Jaungoikun izenian mezia entzuteko!"

- **Erref:** LEK-002/034
- **Iraupena:** 0:03:37. **Hasi:** 01:28:13. **Bukatu:** 01:31:50
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Lehorreko lanak » Kofradia
- Itsasoa » Lehorreko lanak » Lehorreko lanak

Laburpena:

Dei egiteko bi ordu ezberdin zeuden: bata gauetz eta bestea goizeko 06:30-07:00ak aldean. "Gora Jaungoikun izenian mezia entzuteko!". Meza egoten zenean, dei egiteko bakarra egoten zen, eta meza entzun ostean joaten ziren itsasora. Bestela, mezarik ez zegoenean, "Gora Jaungoikun izenian itsasora dxuteko!" oihukatzen zen. Bapore bakoitzak dei egiteko pertsona bakarra izaten zuen; gerora bi egon ziren. Urte askoan ibili zen eginbehar horretan.

Transkripzioa

- Ze ordutan izeten zan hori?

- Segun bapora izaten zan. Baten pasa jaten, hari, baporan urtetan eben, zelako izena dauka berak? Gransolbes. Holakoxe izena eukan. Urrunao jutun zanak, beranduaio edo goidxo urtetan eban. Bi eoten zin, igual. Batzuk halako bauazan? Alperrik jun bihar izeten zirin horrek txiliña jotun. Ta bigarrena zan igual, ez zienak jutun. Bigarrena. Bigarrena bazaz, zazpi-sei terdidxak-edo holakoxe orduan.

- Nik pentseten neban goidxao izaten zala?

- Antxobie be. Segun goidxaue be bai.

- Izengo zan eguna eitxen hasten zanaren arabera, ez?

- Ez. Eguna baiño ariño. Ha eguna izaten zanin, arin-arin izeten zan.

- Ta zelan deitzen zenduen?

- Gora Jaingoikuan izenian, mezi entzuteko.

- Ein zun ointxe.

- Fulano, baia oin zarrauta daukat. Gora Jaingoikun izenien, mezi entzuteko!!! baiña ez daukat, oin ez daukat.

- Ta ze eitxen eben, lehenengo mezetara jutun zirian ala dei bi egoten zirian?

- Ez. Mezia eoten zanian, bat eoten zan. Danak entzuten eben mezia.

- Baiña izeten zan deidxa orduan, Jesus Mariantzat Jaingoikun izenian, itsasora juteko edo mezetara juteko?

- Mezetara.

- Dei bi euazan?

- Ez.

- Egun batien, bat, egun...?

- Ez.

- Ama, entzun piskatxo bat.

- Entzun zeuek. Jaidxa, jaidxa etorten bazan ta arin jutun bazirian, mezie entzuten zan.

- Gero itsasora.

- Gero itsasora. Ta deittu bihar zenduan: Gora Jaingoikuan izenian, mezie entzuteko. Ta ez bazan deirik jotun ta bi, meza bi edo halako bi bauazan be, Gora Jaingoikun izenian mezie entzuteko, ez zendun esaten.

- Zuek esaten zenduen itsasora juteko?

- Itsasora juteko. Gora Jaingoikun izenian, mezie entzuteko jaidxa zanian.

- Ta bapor bakotxak zenbat dei eitxeko eukitzen ebazan?

- Dei eitxekua bat. Bat. Ni bat izan nitzan, beñipein. Gero ipini eben bi.

- Zenbat denporan egon ziñian dei eitxeko?

- Dei eitxeko denpora nahikua. Ba Gotzone be jaio zan, beitu: solteratatik neuan. Ezkondu nitzan, euki neban Gotzon, Gotzonek eruten eutsan horri, [...ri] lau urte. Ba hamar urte, hor ibiliko zan. Hamar urtian.

23. Partila eta jornala harrapatutakoaren arabera

- **Erref:** LEK-002/036
- **Iraupena:** 0:01:08. **Hasi:** 01:32:39. **Bukatu:** 01:33:47
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Lehorreko lanak » Diru kontuak
- Itsasoa » Lehorreko lanak » Kofradia
- Itsasoa » Lehorreko lanak » Lehorreko lanak

Laburpena:

Aitaren baporean dei egiten lan egiten zuena amari ematen zion. Jornala ez zen finkoa, arrantzaren arabera baizik. Lekeition dei egiteko andre bakarra egoten zen; Bermeon, oster, bi.

Transkripzioa

- Aitxen baporin zeuazan dei eitxen?

- Bai.

- Ta paga eitxen eutsuen orduan?

- Keba! Bai, dirua bai. Kobraten neban nik hori. Ta amari emoten neutsan

nik. Jan eitten gendun bertan-ta.
 - Zenbat kobraten zendun? Zenbat emoten eutsuen?
 - Segun ze atrapetan zan. Atrapaten zana.
 - Partillia zan atrapetan danan arabera?
 - Bai. Partillie eitten zan halantxerik.
 - Ta dei eitzeko, andrazkoak bakarrik ibiltxen ziñien? Dei eitzen andrazkoak bakarrik?
 - Bakotzak andra bana eukitten eben.
 - Andran biharra zan?
 - Gure nire sasoian itsasora juteko, dei eitzeko nire sasoian andra batek. Gero ipini eben andra bi. Ta gero telefonotik. Bermion bi, baiña hamen,bat.
 - Ta sarein-ta ibili zara biharrian?
 - Ez. Sarein ez. Antxoan be bai; burua kentzen ta edonun ibili naz baiña. Ba hor konpon!

24. Bapore bakoitzak bere taberna

- **Erref:** LEK-002/041
- **Iraupena:** 0:02:26. **Hasi:** 01:40:03. **Bukatu:** 01:42:29
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Arrantzontziko bizimodua eta lanak » Arrantza-orokorra
- Aisia » Taberna giroa » Tabernak eta jatetxeak
- Itsasoa » Lehorreko lanak » Diru kontuak

Laburpena:

<p>Taberna ugari zeuden herrian, baina emakumeak ez ziren sartzen. Baporeetako partilak ere tabernetan egiten ziren; itsasontzi bakoitzak berea zuen. Beraien baporearen partiketak Nikolasenean egiten zen, gaur egungo "Gazte leku" tabernan.</p>

Transkripzioa

- Jesusa, tabernak be sendo egongo zirian, ezta? Kantie be, badao ta...
 - Bai. Tabernia ba...
 - Zuentzako?
 - Koittaduk ez euken besterik. Haxe txikitue hartzen juden ziren. Gutzako ezebez.
 - Baporeko partillak be, tabernetan eitzen zirian, ez?
 - Bai, tabernetan eitten zin ta kuartilluk eitten eben.
 - Ta ze taberna eon zien?
 - Tabernak asko. Bakotzak beran tabernak eukitten ebezen-ta. Enbarkaziño bakotzak tabernak eukitten ebazen. Ta tabernerik saltzen ebazan ardaa. Bueno, hareri emoten eutsen ardaa, baporetik kobraten eben.
 - Izenekin-ta akordetan zara? Ze euken baporian izena eukitzen eben tabernak?
 - Ez.
 - Uzabana edo igual?
 - Izenik ez eben eukitten. Jaubiena bai.
 - San Pedropekue zelan zan? Hori...
 - Kai ganekua. Kaiana. Bai, holaintxenik..."Aitta guria" eukan harek.
 - Izena "Aitta guria", eukan?
 - Ez. "Aitta Guria" baporak baporak eukan "Aitta guria".
 - Ta zeuen baporin zera, nun eitzen zan? Zein tabernetan eitzen eben?
 - Nikolasenian. Geure han. Lehengusu karnalak ziri lez gure aitta-ta,

hantxe.

- Nun euan tabernia?
- Zelakue da? Geure Gotzoneneko tabernia...?
- Apalloa.
- Apalloa, daon aurrien.
- Arritxun.
- Arritxun aurrian daoena.
- Gaztelekun, ordun!
- Gaztelekun, Gaztelekun geunkagun guk tabernia.
- Ordun zelan zan, izena?
- Izena Nikolasenekua. Bai. Berena zan ta.
- Ta hor andrak, andrarik ez ezta? Dana gizona? Ta andrak?
- Dana gizona.
- Andrak bitxartien nun? Etxien?
- Etxien andrak. Etxien nahi dan beste bihar eitten.

25. Tabernara barik, Talan musika barik baltseoan

- **Erref:** LEK-002/042
- **Iraupena:** 0:02:03. **Hasi:** 01:42:29. **Bukatu:** 01:44:32
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Gaztetako ibilerak
- Familia eta harremanak » Bikote kontuak » Ligatzea
- Ohiturak eta bizimodua » Elikadura » Jatekoa eta edatekoa

Laburpena:

<p>Emakumeak ez ziren tabernetara sartzen, baina mutil-lagunarekin irteterakoan zer edo zer hartzen zuten. Talara baltseoan joaten ziren beraien kontura, musika barik.</p>

Transkripzioa

- Noizien behin joango ziñien San Antoliñetan-edo gizonaz?
- Bai. Gizonaz nahi bazendun egunin-egunin. Baiña gero, ez neban urten be eitten. Guk eitten genduan, astin-astin urten sei parejak. Urteten genduan ta orduan ba, zelako izena esaten eutsen hari edaridxari?
- Bermuta?
- Ez. Lodidxe izaten zan. Kañie be ez. Hori zan beste izen bat eukan. Ta haxe, gozue izeten zan-ta. Kinkerrenkoie-edo ez dakit ze izen eukitten eban. Bestela etxien. Gero eitten genduan, horra Talara juan, Talan balseuan geure kontura.
- Musika barik?
- Musika barik.
- Umoría!
- Umoría. Sei lagun izeten zan. Bueno, Paul Grande, ezautu dozu? Paul Grande ezautuko zendun. Pablo [Sant...nekua].
- Bai Urtzi Ta Egoitz Akarregín ta aítxitxa.
- Akarregi zan. Harek beran zapatilla handidxakin: “Koñe, ez dotsut gehidxo zeuri lagunduko. Ein ondo. Kaderak erabili ondo”.

26. Bizartegiak

- **Erref:** LEK-002/043

- **Iraupena:** 0:01:52. **Hasi:** 01:44:32. **Bukatu:** 01:46:24
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Herri-antolaketa » Merkataritza, dendak (kokapena)

Laburpena:

<p>Lau bizartegi inguru zeuden bere gazte denboran Lekeition, zeintzuk diren aipatzen ditu.</p>

Transkripzioa

- Eta holan beste, barberue edo horrek egongo zan, ezta?
 - Bai, dana. Dana euan hamen.
 - Ta nun?
 - Bai, barberidxa be. Arrainegidxa be baeuan. Baeuan hamentxe, zelaku da? Hor tabernie dao ba? Hori daona? Kultur etxien han goidxa daona?
 - Isuntza bai,
 - Hantxe be, baeuan. Bai, barberu lau-edo baeuazan. Han beheian be bai. Zelan euki dau horrek dendia? Dendia horrek, gure aurreko zelako izena dauke berak? Gero, baporin ibili da be ha? Hori. Fruteridxa. Hantxe be bai. Tabernie euan edo hori euan, barberidxa. Barberidxak baeuazan lau-edo. Han be bai, zelaku da bera? Medikue bizi zana? Arrainegidxa, medikue bizi zan, hori.

27. Baserritarrak plazara astoz

- **Erref:** LEK-002/045
- **Iraupena:** 0:01:46. **Hasi:** 01:47:44. **Bukatu:** 01:49:30
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Herri-antolaketa » Aldaketak eta arazoak
- Baserria » Baserriko lanak » Herrira saltzera, eroatera

Laburpena:

Baserritarrak plazan egoten ziren egunero saltzen. Bertan erosten zituzten frutak, barazkiak, arrautzak... Astoz etortzen ziren. Asto-lekuak ere bazeuden.

Transkripzioa

- Plazara bajatzen ziran edo?
 - Bai. Plazara frutatan-ta plazara.
 - Diñot, baserritarrak plazara bajatzen ziran?
 - Bai, sendo!
 - Ta plazie noiz izeten zan?
 - Plazia? Goidxetik. Bederatzietako egunero, egunian-egunian. Porruk erosten-ta kipulak erosten-ta haraxe. Arrautzak be bai-ta.
 - Oin plaza-merkaue dagoen lekura edo plazara bajatzen ziñian?
 - Plazara.
 - Aiuntamentuko aurrera?
 - Bai.
 - Ta nungo baserritarrak etorten zien Lekeittora?
 - Edonunguek. Ez dakit, nik nunguk izaten zien. Han be bai, geu bizi garen tokikuk be bai. Ispasterrekuk eta edonundik. Ha beteta egoten zan plazia.

Amototik be bai-ta hortik be bai. Zelaku da? Milloittik eta hortidxerik-eta asko egoten zan plazia.

- Zelan etorten zirin?
- Astuekin.
- Ta gero Lekitxon baeuan be bai astuk gordeteko lekua, ezta?
- Bai. Han Txapartegiñeko kantoien euan astuen hori. Han be bai.
- Zeuen tabernako aurrien be bai?
- Geure aurrien, hantxe aurrien be bai, astuk gordeteko.
- Asto-lekua.
- Asto-lekua deitzen jakon?
- Bai.
- Oindik han daoaz, grilletiak. Oindik, bistaran daoaz.
- Bai.

28. Harategiak eta hiltegia

- **Erref:** LEK-002/046
- **Iraupena:** 0:01:30. **Hasi:** 01:49:30. **Bukatu:** 01:51:00
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Herri-antolaketa » Merkataritza, dendak (kokapena)

Laburpena:

<p>Okela harategian erosten zuten; zein harategi zeuden aipatzen ditu. Hiltegia jubilatuen etxea dagoen tokian egon zen.</p>

Transkripzioa

Bai, okelia karnazeridxetan.

- Eta eon ziren karnazeridxa asko?
- Bai. Askok... ba, horrek eukitten ebazan bi, zelaku da, Anita karnazerik eta. Harek euki ebezen bi. Gehidxo, han, kaballua daona, beheko kalia be bai. Gero... Halantxeik eoten zan burua iminita. Gero, harek be bai, zelaku da? Portaleko horrek, Zerebinekuak, Zeberik be bai. Hortxe, han goidxan; hamengu gero imiñi eban.
- Ta ordun gaur egun mantentzen dire horrek karnazeridxek?
- Ba, ordun Lekitto [...], erdidxe be ez, laurena zan ha. Handik goittik daon jentia, nik ezagutu be ez dodaz eitten.
- Eta mataderua-edo eon zan?
- Bai, mataderidxe euan. Mataderidxe zan, horixe, zaharren tokidxa, jubilauna. Ha zan mataderidxe.

29. Guardia Zibila Portalean; Karabineroak zubian

- **Erref:** LEK-002/049
- **Iraupena:** 0:02:20. **Hasi:** 01:53:05. **Bukatu:** 01:55:25
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Lanbideak » Polizia

Laburpena:

<p>Quincoces gozo-dendakoek astoz banatzen zuten ogia. Herrian bertan ez

du errotarik ezagutu. Guardia Zibilak Portalean egoten ziren zaintzen eta buelta handia ematen zuten errotaren batera heltzeko. Zubian karabineroak egoten ziren; horiek ez zieten ikararik ematen.</p>

Transkripzioa

- Horrek ogidxa eitten eben lehenengotan. Eta ogidxa kaballo, astuaz ekartzen eben ogidxa. Arranegidxan, eitten ebezen didarrak.
- Ta hemen herridxen bertan errotarik egon zan? Herridxen ez, ez?
- Zelan?
- Errotarik, egon zan?
- Erropak?
- Errotia.
- Errotia ez. Errotara jun ein bir zenduan, ta, ganera, horrek, Guardia Zibillak eoten zirian han. Ezin pasau, han. Eta eitten genduan, handik, bueltatan eitten genduan...! On hori dao. Zer esaten eutsen berari? Etxiak dao han eindda. Etxiak zelan dao?
- Zu Marierrotara bidian...
- Geure Mari Karmenen amak-eta be baeuken han etxia.
- A, zuk hortik diñozu, lehengo horrek. Zelan da? "Casas Baratasetik" diñozu?
- Bai. Handixerik. Handixerik eitten genduan bueltia, ez pasatiaittik Guardia Zibillen hori...
- Nun eguazan Guardia Zibillak?
- Hamentxe portalian. Ta haretxek ez pasatiaittik, errotara juteko handixerik juten giñian.
- Beste leku baten be baeuazan Guardia Zibillak, zubixan parian egoten zirin? Edo hori beranduo?
- A, karabiñeruak zirin harek. Harek karabiñeruak zirin. Harekin ez zeuan ikararik, harek lagun handidxak zirin Mariñerukin. Baiña...
- [...]
- Ta zer diferentzi eukitxen ebien, ba, karabiñeruek, bestietatik?
- E?
- Zer diferentzi edo?
- Ez dakit nik. Gaiztuao zirin honek.
- Guardia Zibillak.
- Guardia Zibillak.
- (erraina): Baiña karabiñerua ixaten zan gehidxao moillakua.
- Moillakua eta. Mariñerukin trataten ebenak. Harek bestiak askotan bat be ez eben trataten.

30. Don Isidro medikua eta Juan aguazila

- **Erref:** LEK-002/050
- **Iraupena:** 0:03:08. **Hasi:** 01:55:25. **Bukatu:** 01:58:33
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Medikuak eta sasimedikuak
- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Pertsonaia ezagunak
- Lanbideak » Udal langileak

Laburpena:

<p>Bi haginlari egon ziren Lekeition Jesusa gaztea zela; okulistarik, oster, ez zegoen, Gernikara joaten ziren. Medikuri onena don Isidro zela dio. Jesusak dio Pascual Abaroak duen moduko monumentua jarriko ziola don Isidrori,

baina bere nebak Juan aguazilari jarriko ziola. Juan aguazilak eskolara joatea derrigortzen zien, kalean aurkituz gero, eskolara eramaten zituen umeak-eta.</p>

Transkripzioa

- Eta gero zure sasoién, egoten zan, ez dakitt, edo okulistarik edo dentistarik edo...?
- Bai. Dentistia... bi eoten zirian hamen. Don Luisen semia, ta hori, dentistia hau bestiau, Arranegiko harena... Pascual.
- Baina horrek igual, zu gaztia ziñinian baino gerotxuao, ez?
- Bueno ni...
- Zu ezkondu ta geruao igual, ez?
- Ez, ariñao. Ariñao.
- A, bueno, ez, ez, eske nik ez dakitt...
- Ariñao, horrek bidxok behiñik behin.
- Eta okulistarik eta...
- Okulistarik ez.
- Okulistie ez, dentístie. Ta diruz ordaintzen jakon dentístiari edo jeneroagaz?
- Diruaaz. Eskatuten eutsuna paga bihar. Gernikara jutén giñian, okulistiana.
- Ta medikue? Lekeittioko medikue zein zan?
- Lekittokuok, baeuazan Lekitton medikuak. Bai.
- Ezaunena nor izan da?
- E?
- Ezaunena.
- Ez da onena?
- Ezaunena.
- A, nitzako Don Isidro.
- Don Isidro.
- Don Isidro zerun do.
- Ta beragaz gustura orduen?
- Ene, Don Isidro. Ene. Haren modukorik ez zeuan Lekitto guztin ta iñun be ez da eongo, kontixu! Gure nebík esan eustan ze... Haunek, ez hamen ez do. Esan eustan ze, "hermana"... Ai! Hamentxe do, hamen bestian. "Hermana, nor ipiñiko zenduke zuk... -hamen Frantzidxen geuazan tokidxa- Nori eingo zenduke zuk hori, Don Pascualen moduko halako bat?", ta "Nik? Don Isidrori". "Ba nik, Juan aguazillari". "Zeattik ba?", "Ze hamen eskolia dakidxenak, Lekitton...". Bera be atrapako eban kontixu ta. "... dakidxenak eskolia Lekitton, Don Isidro, edo haregaittik, Juan aguazillaaittik".
- (erraina): Derrigortuta eskolara jutén.
- A, bale, aguazillak zer eitten eutsuen, obliga eskolara jutén?
- Aurria atrapa, eskapaten baeben, jagon harek, nor doian eskolara, ta atrapa ta eskolara sartu. Ta haren ikariaz, Juan aguazillen ikariaz jutén zirian.
- Ez amen eta aittena.
- Amen eta aittenaaz ez. Keixa be ez ama eta aitta.

31. Abadea abesti bat entzunda aztoratu zenekoa

- **Erref:** LEK-002/054
- **Iraupena:** 0:02:58. **Hasi:** 02:07:58. **Bukatu:** 02:10:56
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kantak » Bestelako kantak
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizaren indarra
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Sakramentuak
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizarekin lotutako pertsonak

Laburpena:

<p>Dotrina abadeekin ikasi zuen euskaraz. Lehen jaunartzea ere euskaraz egin zuen don Antonio Atxurrarekin. Behin abadeari kantatu zioten abesti bat kantatzen du, "Urtebarri barri, txarri belarri...". Abesti horrekin abadea aztoratu egin zen, antza, eta pezeta bikoia eman zion gehiago inon abesti hura kanta ez zezan.</p>

32. Jaunartze txikia eta lehen jaunartzea

- **Erref:** LEK-002/055
- **Iraupena:** 0:01:17. **Hasi:** 02:10:56. **Bukatu:** 02:12:13
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Sakramentuak

Laburpena:

<p>Lehen jaunartzea hamar urterekin egin zuen, baina aurretik jaunartze txikia, zazpi urterekin. Lehengusinarekin soineko batekin egin zuen lehen jaunartzea. Jaunartze txikia, aldiz, edozein domeketako arroparekin egiten zuten. Mutilekin batera egiten zuten, baina ez ziren elkarren alboan jesartzen.</p>

33. Ezkontza eta osteko bidaia

- **Erref:** LEK-002/057
- **Iraupena:** 0:02:21. **Hasi:** 02:12:53. **Bukatu:** 02:15:14
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Bikote kontuak » Ezkontzak
- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Arropa eta oinetakoak

Laburpena:

<p>Soineko beltzarekin ezkondu zen, denak ezkontzen ziren beltzez. Ez zuten banketerik egiten, gailleta batzuekin konformatzen ei ziren. Ezkon-bidaian Bilbora eta Donostiara joan ziren. Izekok 10 (50 pezeta) ogerleko eman zizkion eta osabak 30 ogerleko (150 pezeta), garai hartarako diru asko.</p>

34. Izurritean hildakoak

- **Erref:** LEK-002/059
- **Iraupena:** 0:01:27. **Hasi:** 02:15:43. **Bukatu:** 02:17:10
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Gaixotasunak

- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Gertaera izugarriak eta ezbeharrak

Laburpena:

Hileta-elizkizunak beti ezagutu ditu arratsalde. Bere amak kontatu zion, behin, gripe handi bat egon zenean, gorpuak arrastaka eraman zituztela, tartean baita oraindik bizirik zeuden batzuk ere.

35. Hildakoen kanpai-hots motak

- **Erref:** LEK-002/061
- **Iraupena:** 0:00:47. **Hasi:** 02:17:45. **Bukatu:** 02:18:32
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Kanpaiak

Laburpena:

<p>Gizonezkoa hiltzerakoan sei kanpai jotzen ziren; andrazkoa izanez gero, zazpi; eta, umea hilez gero, txilinak.</p>

36. Nesken jolasak

- **Erref:** LEK-002/064
- **Iraupena:** 0:02:02. **Hasi:** 02:21:37. **Bukatu:** 02:23:39
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Jolasak

Laburpena:

<p>Umetako jolasak: "prima segundaka", sokasaltoan, torlolosak (tabak), intxaurrekin txoloka... Jolas horiek azaltzen ditu.</p>

37. Mutilen jolasak; neska zein mutilen jolasak

- **Erref:** LEK-002/066
- **Iraupena:** 0:03:05. **Hasi:** 02:24:13. **Bukatu:** 02:27:18
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Jolasak

Laburpena:

<p>Mutilek eta neskek ez zuten askotan elkarrekin jolasten. Mutilak txanpaka aritzen ziren diruarekin, txanponekin. Mutilak eta neskak baleka (ezkutaketara) eta "Tres navios en el mar"era aritzen ziren. Diabolorako ez zuten dirurik izaten eta gastatutako haria erabiltzen zuten.</p>

Transkripzioa

- Danok batera?
- Ez, mutillak txanpaka, harek dirukin txanpaka, txanpas.
- Ta zelan zan hori?
- Hori be hormara bota txanpa, txapa, "guazen txanpan" esaten eben harek.

- Ta norek urrunao... bai, gero txanpakin eitten zana, ez? hori jokua.

- Eta, holan, ezkutetan edo bata bestiari harrapaketan eta aringa-aringa eta.

- Hori be bai, aringa-aringa eta ezkutaten be bai, baleka.

- Baleka?

- Baleka.

- Baleka esaten zenduen?

- Baleka.

- Geuk be holan esaten dotsau, "Bale" eitten genduan-ta amaitzerakuan [...].

- Ta nun olgetan zenduen?

- Ganera, ariño, hori baiño ariño "Tres ba..." zelan ete zan bera "Tres... En el mar, otros sin, sin..." ahaztuta daukat [horretzek be].

- Baiña hori zer zan kantia edo jolasa?

- Jolasa zan, bai. "Tres navíos en el mar, otros en el [... navegar]".

- Alkarrerri, ezta?

- Alkarrerri, alkarrerri ta, halantxerik, mutil ta neska hor.

- Bai. Eta gero horreaz, diaboluz [...]?

- Bai, bai, hori be bai. Ba, guk, baakixu, ez eukuaun tirabolorik, bolorik erosteko ta eitten genduan, hori gastaten zanian haridxa, harexeaz haridxaaz imiñi tirabolua.

- A, hori, bera karretia.

- Bera karretia, haretxeaz bolua, ta Txapartegiñekuak, harek horrek eukezen, boluak, ta beti, abilla zan ixten hori. Ta "zu zara abilla" behiñik behin, [...] zara. Erosi eutsaun, berari erosi eutsaun tabernia. Tabernia erosi eutsaunian esan neutsan "zu lehen be, gero, ez ziñin ixaten abilla, gero. Hauxe, merketxuo eitteko ta".

- Negoziaten ibili ziñianian, ez zeban barkatzen, harek ez zeukan barkatzeko harixa saltzen ebanian bez.

- Ta "zu sekula be ez". Kristina, Kristina, Kristina be bai. Kristina be ha baiño hobiao zan, ta ha be bai, Nati, Nati. Nati esaten eutsaun. Nati zan ixten gaittuzena guri han. "Zu, zuk itxi? Ezta..." esaten eutsaun. Harek euren..., ta geuk be ikasitta. Handik palotik be, ikasitta dana, ta, ganera, "zuek baiño abillao giñin, zeuen bolukin ibilitta".

- Eta gero bizikletan...

38. Bizikletaz arbolaren kontra

- **Erref:** LEK-002/067
- **Iraupena:** 0:02:54. **Hasi:** 02:27:18. **Bukatu:** 02:30:12
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Gaztetako ibilerak
- Herria, azpiegitura » Garraioak » Bizikletak eta motorrak

Laburpena:

<p>Jesusak ez zuen bizikletarik, baina behin, lagun baten bizikletan zihoala arbola baten kontra jo zuen, ia-ia uretara jausi zen. Hilerokoarekin egon zen eta txiza aldera egin eta zikindu egin zela gogoratzen du. Bizikletako erradio guztiak apurtu zituen.</p>

Transkripzioa

- Bizikletarik edo euki zendun zuk?
- Bixikletan, bixikletan behin juan ta jo. "Bazoiz gero" ta hiru arbola

euazan, ez nintzan jausi erreidxora “por misericordia”. Jo arbolia, ta justo-justo reglakin eon nintzan ta dana odolez bete. Odolez bete jaten, kendu, kendu neban kertsia... Ha Teodorak ataranikua zan ha [...]. Radixo guztik apurtu.

- Baiña berena zan bizikletia, zeuria ez.

- Ez! neuria?

- Zuk ez zeukazun.

- Ez neukan bixikletarik nik! Esan dotsuet ba: Teodora ibiltten zan hori, ta harek atara dau bixikletia ta bixikletia atara ta txandaka. Gero “bazoiz e, bazoiz”. Ta ikusi nebanian neure burua bixikletan noila, kontixu, geruo ta haratzo ta haratzo. Baakixu nun jausi nintzan? Hiru, zelan etxe bi dao? Etxe txiki bi? Baten pentsaten dot Paz [...] ta harek, ta bestia hori, zelako ixena eukan berak emakumiak? Ta beti eoten naix haretxen akorduan. Euazan bata halako lekuan ta bestia urruntxuo. Bi. Ta bidxen bitartian, beheko partetik harek, arbolia. Hiru arbola, beheko partetik, erridxo partetik. Bestelakuan han [nidxoi]! Joten dot hori, arbolia, ta, klaro, txixak be urten eustan. Hori, ein neban, kertsia justo-justo soiñian, soiñeko kertsia, imini ta tapa neban hori. “Nun dabil hau, ba?” han danak, hirurak; Teodora bat, neu bi ta ez daitt Miren bazan bestia. Miren difuntia, hiru giñin, behiñik behin. “Zeuri itxoten goz hainbeste denporan ta”. Ta apurtuta radidxuak.

- Formal-formala zan berau be.

39. Portuan igerian

- **Erref:** LEK-002/068
- **Iraupena:** 0:02:01. **Hasi:** 02:30:12. **Bukatu:** 02:32:13
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Bainuak, errekek eta uretako jolasak

Laburpena:

Igerian abila zela dio. Kuleroak eta kamiseta jantzita bainatzen ziren. Portuan ikasi zuen igerian. Behin hainbeste ur irentsarazi ziotela gogoratzen du, burua uretan sartu ziotelako.

Transkripzioa

- Eta gero zuk ikesi zendun igeridxan? Igeridxan ikesi zendun?

- Bai. Igeridxan? Abillao nitzan mutillak baiño be.

- Baiña zer, trajebañue ta janzten zendun ala?

- Keba! Kamisiaz ta hareaz. Pantaloiakin ta kamisiaz. Ta gero jo, hori. Sikatu plantan, sikatuten harrixai jota.

- Ta umetan ikasi zendun, orduan?

- Bai, umetan.

- Isuntzan edo nun?

- Portuan, lelengo. Portuan.

- Orduan, portuan batez be umiak.

- Portuan eitten genduan. Ta ikaria Bittor barik eittiari ta horrerri, Sokorreri, Sokorro ondarrutarrari. Agarra, hamendik hortik zihar: “dzanga, dzanga ta dzanga!”. Ta haunbeste ur tragaten, tragaten. Haunbeste denboran euki eusten halakuan. “Juidixorik be ez daukazu-ta” andra guztik...Haunbeste denboran euki eusten urak ataraten. Baiña umetan, eurak...

- Bai zera!

- Nausitxuauak.
- Horrek baeukan nik baiño, Teresa-ta baiño zaharraua zan ta atara kontuk. Gero ba izan bazan beste bat, [...ko] eban. Gero ba, ez zan umiekin sartzen, baiña.
- Ama ta aitxe, nungoak euki zenduzan zuk?
- Lekeittiarak.
- Lekeitxiarrak, bidxek kalekoak?

40. Zinemara

- **Erref:** LEK-002/069
- **Iraupena:** 0:02:17. **Hasi:** 02:32:13. **Bukatu:** 02:34:30
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Zinema

Laburpena:

Zinemara askotan joaten zen. Ezkondu aurretik ostean baino gehiago joan zen. "Mascara de hierro" pelikula ikusten zeudela, bere lagun batek kaka egin zuen aldean. Bi zinema-areto zeuden Lekeiton: Goraburu eta Beitia.

Transkripzioa

- Eta zinie, ziñera...Zuk, ziñie ezautu zendun?
- Zinera be bai. Zinera, uf! Ziñistak giñin.
- Baiña ume-ume ziñanian edo geruao?
- Geruo, geruo.
- Baiña ezkondu aurretik, bai?
- Ezkondu aurretik be bai. Ezkonduta jun nitzen ni.
- Ta nun?
- Amak esan eustan ze. Zinie zan, sekule ez jate ahaztuten zinie be. "De hierro" zan beñipein.
- "Máscara de hierro"?
- "Máscara de hierro" pelikulie.
- Lelengo pelikulie ikusi zenduna?
- Ez. Lelengua ez. Ederra dala-ta haxe ikusi bihar dogula /bioula/-ta. Ta "Bai eruten badozu umia. Hau neskia. Gotzone" edo Gotzone, nik?
- Daria, izengo zan?
- Daria! Hauxe gaztena. Nesketatik gaztena. Ta Daria, ta halako baten "Máscara de hierro" urten eutsan kakak. Ta: "Aaaa, hamen da hatsa! Eneee, haxe hatsa!". "Máscara de hierro" edo ikusi barik, hiru txori txiki pagatuten neban. "Aquellos de tiempo de cuplé".
- Ta ziñie nun egon zan orduntxe?
- Zine bi, zine bi euzan Lekeiton. Bai, handidxak ganera. Goraburu ta Beitia.
- Eta zenbatero juaten ziñen ziñer, zuek? Noizien behin edo? Askotan juaten ziñien?
- Bai, askotan. Nahi dot esan domeketan.
- Merkie zan ala domekero juateko?
- Ba, hiru txori txiki. Eskatu ein bihar amari-ta edo. Emoten eutsun tiok edo horrek zinerako.

41. Lehenengo autoak eta autobusak

- **Erref:** LEK-002/070
- **Iraupena:** 0:00:59. **Hasi:** 02:34:30. **Bukatu:** 02:35:29
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Garraioak » Autoak

Laburpena:

Autoak baino lehenago autobusak egon ziren. Egunean bizpahiru autobus irteten ziren Lekeitiotik. Txapartegi txokolategikoek izan zuten gogoan duen lehendabiziko autoetako bat.

Transkripzioa

- Eta gero hamen Lekitton, lehenengo kotxiek nok ekarri eban edo lelengo...?
- Lelengo autobusak egon zirien, baiña autobusak urteten eben, bi edo hiru. Gehidxen be hiru.
- Baiña kotxe kotxiak? Kotxe txikiñak, lelengokua nok ekarri eban?
- Ez dakit nik.
- Panaderuek, pasteleruek edo, ez?
- Bai, holakoxeren bat.
- Kinkosanenekua lelengo ta gero behintzat, nik ezagutzen dodatenetik, Kinkosanenekua.
- Nik Txapartegiñeko horretxena be bai. Zapateriñakua.
- Horrek zer zirian? Horrek be dendia euen. Txapartegiñekuk, zer euen, txokolateridxa?
- Txapartegiñekuk, txokolateridxa ta beste gauzak be bai. Gure ama abilla zan handik gastaten, Txapartegiñetik. Tiak eukitten eben euron tiak-eta.

42. Argindarra eta ura

- **Erref:** LEK-002/071
- **Iraupena:** 0:03:38. **Hasi:** 02:35:29. **Bukatu:** 02:39:07
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Berrikuntzak » Argindarra eta ura

Laburpena:

Argi bakarra zuten etxean, bonbilla bakarra. Ura tangartetan ekartzen zuten kanpotik. Bera gaztea zela, bere amamak sukaldea konpondu eta iturria jarri zuen.

Transkripzioa

- Eta gero argidxe zure etxera noz etorri zan akordun daukezu?
- Argidxa? Bat. Argi bat. Ta gurian eoten zan etxe baten argi bat bakarrik. Ta gurian hasten zan argidxa amataten zanian: "Ene, itto! Ama, itto-itto-itto-itto!". Gero danak danak mutillak guztik danak halantxerik txillidxoka. Itto-ittoka. Ta eukitten nebazan horrek mariposak, esaten eutsenak. Halako karto bat eta bertan hori, oridxuai imini ura, azpidxan ta bota oridxua ta haxe, imini biztuta ta haretxeaz. Trumoiak-ta euazanian ensegidako amataten zirian ta haxe.
- Orduan zuk etxian, gazte-gaztetan ezagutu dozu argiren bat? Karburua-

edo?

- Bai. Argidxa bai, ezautu dot.
- Honako argidxa, honakua?
- Honakorik ez. Hau... Halako bonbilla bat. Bonbillak.
- Eta ura?
- Ura bai.
- Ura beti? Itxurriko ura beti?
- Beti. Ura bai. Itxurridxa gero.
- Eta nun eukitxen zenduen etxien ba ura?
- Ura tangarrautan ekarten genduan ta han eukitten gendun. Tangarrutan.
- Baiña kanpotik ekarten zenduen?
- Bai.
- Horidxe be. Etxien bertan, ez?
- Ez.
- Ta zuk zenbat urte dekozuzela?
- Nik ez dakit ba. Etxe barrutan, etxe halakutan be, hasitte euazan. Nik ez neban eukiko urte askorik; ze hori ein ebenian, zelakue da? Koziñia. Koziñak bai. Ez zan egoten. Harek, hango harek baiño. Ta koziñia, amumen etxie zanez, koziñie-ta ein ebazanian, orduntxe imini eban itxurridxa ta dana. Bentanatu bat eukan halako baten ta handik pasaten giñiezan, zueneko. Ezagutu dozu hori? Amumak nun eitten eben brezidu hori, atuna? Kanpoko ortuan. Halako bentanatu bat eukan. [...] baiña harek bestiak, halako haunakoxia. Ta zuen amuma baiño ariño, bizi zan Margari, Margari Simonaz zelan ezkondu zan? Harexen ama ta Josepa-ta bizi zirien, hantxe. Tia berena hantxe bizi. Handidxeik sartzen giñian bertara. Ta bertan ibiltten giñian olgetan.
- Orduan nahiko arin ezagutu dozu itxurridxa etxe barruan be? Ume gaztia zarela ezagutu dozu ya itxurridxa?
- Bai, ezagutu dot itxurridxa, amamak ein ebanin obria koziñia-ta imintteko, imini eban itxurridxa be. Harridxan itxurridxa.

43. Plazako dantzaldiak

- **Erref:** LEK-002/073
- **Iraupena:** 0:03:05. **Hasi:** 02:39:18. **Bukatu:** 02:42:23
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Dantza
- Aisia » Kultura » Musika

Laburpena:

Plazara joaten ziren gaztetan dantzan egitera. Domekero plazako kioskoan egoten zen banda; horrekin lotuta, aratusteetan kantatzen zen erdarazko abesti bat kantatzen du. Mutilak joaten ziren neskengana dantzan eskatzera.

Transkripzioa

- Hoba ez! Baltsiuan domekan-domekan. Batzuk handidxe parte baten eta gu txikidxe. Baiña ikasi guk, guk eurok baiño hobeto.
- Hori plazan?
- Plazan.
- Eta ze egoten zan, gramolie edo...?
- Ez, musikia.
- Jentia etorten zan musikie jotzen?
- Bai. Berton euan hamen musikie.

- Bandia-edo?

- Bandia. Bandi beti egon da Lekeiton.

- Ze, han plazako kioskuan?

- Nire denpora guztidixen egon da. Kantie, kantetan eben:

“Estaba Dolores en el mirador, haciendo las señas, haciendo las señas para el director. Su madre le dice: Dolores, por dios que tú eres muy joven, que tu eres muy joven para el director, para el director”. Ta gero karnabaletan kantaten eben hori. Hori pentsatzen dot nebak asmau eutsela arrebai. Ze harek abillak zirian euren. Erre jakun Manolito, hau baiño ariñagokua? Harena zan bertoko Manolon hori, besutakoa. Beti pinttaten eban hori. Jun hara kanposantura ta beti. Manolito pinttata.

- Ta ze izeten zan, domekero egoten zan bandie plazan? Domekero-domekero?

- Bai, domekan-domekan bandia.

- Ta ze ibiltxen ziñien, neskak alde batetik, mutillek bestetik edo zelan?

- Bai. Mutilla etorten jatzun eskatuten hori. Ta ez ekidxela ondo, aittu zer eitten genduan? Ya hazitxuk giñila? “Honek ez dakidxe ondo ta atara bez zapaldu eitten dabe-ta”. Hori jentia ba, han be, pisadan ta dana beteta. Jentie begira, ta: “Fulana!” Ta “zer?”. Ta mutillak: “dza”, ein dabe bueltia, ein dabe bueltia. “Ez da izen izebe, ez da izen”, geuk. Ta haxe eitten genduan; geuk nahi ez dounaz. Bestela arpeikue inkaten eutsuen. Haxe eitten eben, jo.

- Ezetza emon ta jo? Ezetza emon ezkerro...

- Ezetza emon ta beste batzuekin ikusten bazaittuzen, eitten eubena baltsiuan: “blas” arpeidxan.

44. Oilar- eta untxi-harrapaketak

- **Erref:** LEK-002/075
- **Iraupena:** 0:01:04. **Hasi:** 02:43:28. **Bukatu:** 02:44:32
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Jai-giroa » Herriko ospakizunak

Laburpena:

<p>San Antolinetan oilar- eta untxi-harrapaketak egiten ziren plazan. Antzar-jokoko antzarrak lehen bizirik egoten ziren.</p>

Transkripzioa

- Lehen be baltsiuan ta erromeri handidax eoten zirinin. Oillarrak imini han-ta atrapatzen oillarrak-eta. Gurin Enrike zan [...], ezkondata daola. Zemat konejo atrapa bazan? Haunbeste konejo atrapa bazan.

- Plazan soltaten ebazen ta...?

- Bai, solta ta nok atrapatzen daben harexentzako. Ta zazpi-edo atrapa bazan konejuk.

- Eta gero antzar- jokoa eta? Zuk zelan ezagutu dozu?

- Antzarrena? Antzarrak beti. Bueno, bizirik be atrapa eitten eben lehen.

- Zuk, holan ezagutu dozuz?

- Bai, ezautu dot bizirik daoze.

- Neuk be hori ezautu dot.

- Bai. Gero hil eitten dabez horrek.

45. San Pedroak eta San Juanak

- **Erref:** LEK-002/077
- **Iraupena:** 0:01:48. **Hasi:** 02:45:33. **Bukatu:** 02:47:21
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Jai-giroa » San Juan
- Aisia » Jai-giroa » Herriko ospakizunak

Laburpena:

San Pedroetan jai handia egiten zen, itsasoan zeuden enbarkazioak ere portura sartzen ziren. San Juan bezperan, merkatu-plaza ondoan zegoen errekan egiten zuen sua; sasiak-eta ekartzen zituzten sutarako.

Transkripzioa

- San Antoliñek ezagunek die, baiña ze beste jai eukitxen zenduezan zu gaztie ziñenien? San Pedroak edo...?

- Bai, San Pedruk be bai. San Pedrutan be jaidxa. Ademas ganera, kanpun egoten bazirin enbarkaziñoik be porture sartu bihar izaten eben. Ta abidxua sartunda dagozala, mariñeruak, mariñeruak. Bai.

- Eta ze jai eitten zan? San Antoliñetan eitten ez zana edo ze, diferentzidxeten zan San Pedro San Antoliñetatik?

- Erraina: Ze gauza edo zertzuk gauza egoten ziren ikusteko edo eitteko, zertzuk gauza egoten ziran?

- Lehen, egoten zirin, horretxek. Baitta bizikletak be bai. Imini ta harek atrapatzen. Zinttak atrapatzen, eitten zirian.

- Erraina: Baiña hori San Pedrutan be eitten zan?

- Ez, San Antoliñetan.

- Eta gero San Juanetan, suek-edo?

- Sua, San Juanetan.

- Nun eitten zan?

- Ba Arranegidxa be bai. Nahi dot esan hamentxe. Arranegidxa be bai ta beste nun eitten zan? Hondarrin be eitten eben.

- Erraina: Baiña zeuk pentsa. Zeure sasoian, zeu gaztia ziñanian-ta ez on?

- San Juanak nun eitten zirian zeu gaztia ziñanian?

- Hamentxe errekian aurrien be bai. Hortxe. Eitten ebezen ekarri sasidxak. Harek mutillak ekarri sasidxak ta gorde eitten ebezen. Ta kaja zaharrak-eta eskatu, otzara zaharrak-eta dana. Zeiñek su handidxo ein.

46. Santa Ageda

- **Erref:** LEK-002/079
- **Iraupena:** 0:01:14. **Hasi:** 02:50:04. **Bukatu:** 02:51:18
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Jai-giroa » Santa Ageda

Laburpena:

Baserriz baserri Santa Ageda eskean ibilitakoa da Jesusa. Abestia abesten du.

Transkripzioa

- Santa Ageda bai, neuk be Santa Ageda baserrixetara-eta dxuten giñan Santa Ageda kantaten.

- Ta ze kanta kantetan zenduezan?

- Santa Ageda?

"Santai Ageda, Ageda,
bixar da Santai Ageda,
bixar da Santai Agedai eta
gaur dala bizpera gaba".

Gero,

"Zemat sufridu zenduan,

[...]

zure gorputza kristau Ageda
arraspatau ebenian".

Baitta guk hori Santa Ageda:

"Santai Ageda, Ageda,
bixar da Santai Ageda,
bixar da Santai Agedai eta
gaur da bizpera gaba".

47. Katuak zituen "sorgina"

- **Erref:** LEK-002/085
- **Iraupena:** 0:03:13. **Hasi:** 02:58:20. **Bukatu:** 03:01:33
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Anekdotak, kontakizunak
- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Ipuinak, mitoak eta istorioak

Laburpena:

<p>Dei egiten zihoala, arrantzaleei itsasora joan zitezen abisatzera, katu asko zituen sorginaren antza zuen emakumea ikusi zuenekoak kontatzen du, asko ikaratu zen.</p>

48. Aratusteak

- **Erref:** LEK-002/089
- **Iraupena:** 0:02:44. **Hasi:** 03:04:51. **Bukatu:** 03:07:35
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Jai-giroa » Inauteriak

Laburpena:

Frankismo aurreko aratusteak xelebreak zirela dio. Orduko istorio bat kontatzen du.

Transkripzioa

- Karnabalak lehen be ospatuten zien ala?

- Bai, hamen bai. Lehen bai eitten zirina karnabaladak, karnabalak Franco baiño ariñao. Gero, gero iñor bez. Zer izeten zan ha karnabalak ba! Baten, ene ene, nik ein neban beste barre! Egoten zien andrak ikusten. Botikia, beheko botikia, esaten gontsaun guk honeri. Bakizu zein dan, ezta? Hantxe. Ta jesarritta jentia, sillak ekarritte ikusteko karnabalak, ikusteko-ta.

Maskarak saltzen ebezan han. Ta bat hor jantzitta hiru gizon. [...]. "Hau, Fulano dau beitu". Fulano! Ta hasi idxoten. Ene! esan konta neutsanian hori. "Zuon aittak markia ein dau" esan neutsan hareri. "Ze ein dau, ba?" [...] andra guztidhek negarrez bota gaittuzen etxera. Hasten da, bakizu zelan jun zan Petra Karolin. Beren aitta zan, beren aitta han Talan bizi zanta. Ta hasten da ittoten barrezka. Ene! Neuk ikusi dotelako, kontaten dotsut ba! Esan ein dotsat: "Beitu hari, zelan". Hori jantzitta, baserriko jantzitta.

- Baiña orduan batez be, gizonezkuak janzten zirian orduan?

- Bai, andrak ez. Brusak jantzitta. Lehenao brusak eruten zirian; honako brusak, baserritxarrak. Ezautu dozu? Ta haxe jantzita etorri zirin hiru gizon ta andra batek ez. Ez dozu ikusten? Zelakua zan bera? Izen bikue zan beñipein. Aitta horrena, Jose Leon. Jose Leon jakon izena. Haren [...]. Aitxitxa.

Ahotsak.eus-eko edukiarekin sortutako dokumentu automatikoa.

2026-08-21

CC-by-sa | Ahotsak.eus

Badihardugu Euskara Elkarte

Markeskua Jauregia, 20600 Eibar

943121775 - ahotsak@ahotsak.com